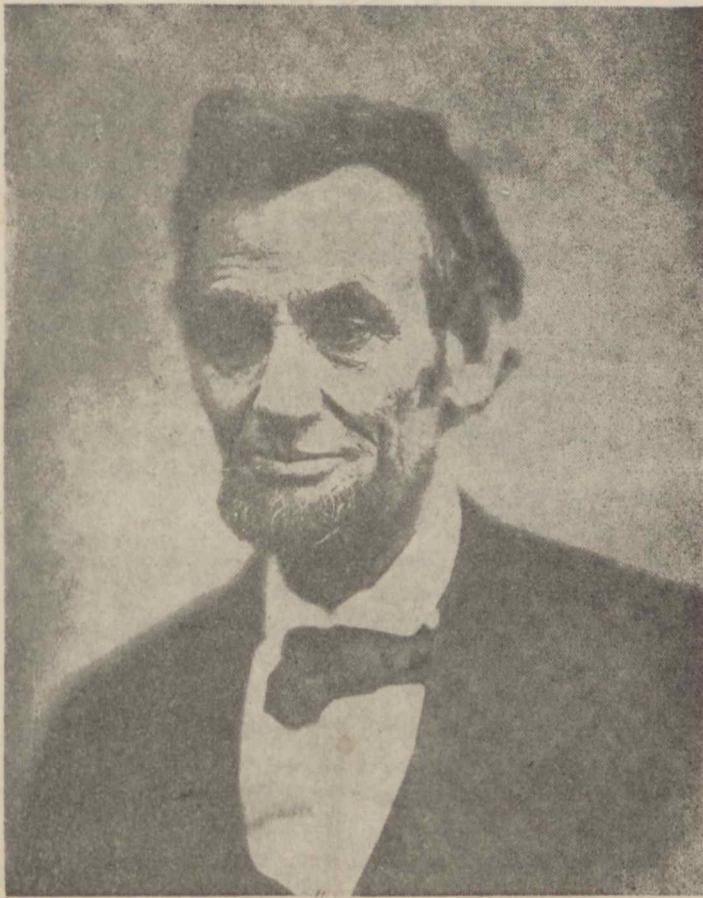

ŠVIIESA

Lobkis J.
542 W. Cullerton St. 116

SAUSIS - VASARIS - KOVAS, 1950

Abraham Lincoln

No. 1

*John Lubkin
542 W. Cullerton
Chicago, Ill.*

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Society, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879

TURINYS

Pirmoji 20-tojo šimtmečio pusė. A. B.	3
In Memoriam. Eilėraštis. Kapsio Sūnus	5
Kovotojas Alfonsas Marma. A. Valvuskas	6
Ties Dirbtuvių Vartais. Eilėraštis. Audra Audronis	10
Skausmuose Jie Gimdė Savo Uniją. S. Sasna	11
Brazilijos Kritusiems Karžygiams. Sakalas	13
Žinok. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	14
Apsiklojo. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	14
Dar Tvirčiau Stovėsiu. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	14
I. P. Pavlovo Gyvenimas ir Darbai. Prof. Vl. Lašas	15
Pirmieji Kolūkiniai Metai Lietuvoje. K. Liaudis	17
Abraham Lincolnas ir Jo Kovos. Kazys Steponavičius	19
Pažvelgus į Netolimą Istoriją. D. M. Šolomskas	24
Upė Išsiveržia. M. Sluckis	27
Tarybų Lietuvoje	30
Nenugalimos Ugniavietės. J. Dovydaitis	32
Mano Atsiminimai apie Kovotoją. C. I. Horta	35
Tau Tėvynėn Keliai Atviri. Eilėraštis. Juozas Macevičius	36

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomingasis redaktorius: A. Bimba.

No. 1 Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1950 Metai XVII

Pirmoji 20-tojo šimtmečio pusė

A. B.

1950 metų pradžia — pabaiga pirmosios dvidešimtojo šimtmečio pusės. Praėjusioji pusė jau tik istorija. Bet tai nepaprasta istorija. Niekados pirmiau žmonija nebuvo tiek daug mačiusi ir pergyvenusi, kaip per paskutiniuosius penkiasdešimt metų. Apie tai daug rašoma ir filosofuojama. Vieni su didžiausia baimė, kiti su šviesiausiu viltimi žiūri į ateitį.

Šis šimtmetis buvo pradėtas su labai aukštomis viltimis. Niekados pirmiau taip skaisčiai nešvietė kapitalistinė „saulė.“ Atrodė, jog kapitalistinė „laimė“ apgaus visą žmoniją. Ne tik visoje Amerikoje, bet ir visoje Europoje kapitalistas — įmonių ir darbo įrankių savininkas buvo neginčijamas viešpats. Jei kas išdrįsdavo juo abejoti, juo nepasitikėti, jo dalinamoje „laimėje“ įmatyti saumylystę, pelnagrobystę arba plėšikavimą, arba jeigu kas išdrįsdavo prisiminti apie kapitalistinės sistemos nepastovumą, laikinumą, bei įmatyti joje jos trunijimą, jos neišvengiamo žlugimo pradus, tas būdavo laikomas paklydusiu sukilėliu — sukilėliu prieš viską, kas šventa ir amžina. Jis buvo „priešas tėvynės ir bažnyčios.“ Ištiesų reikėjo didelės išminties atvirai kalbėti arba rašyti, kad kada nors žmonija ne tik galės apsieiti, bet ir labai gražiai apsieis be kapitalistų ir ponų, be kapitalo garbintojų, be išnaudotojų. Tokiais „pranašais“ buvo tik ne-

skaitlingi marksistai, kurie tikėjo „Komunistų Manifesto“ principais, paskelbtais pirmosios devynioliktojo šimtmečio pusės pabaigoje (1847 m.).

Juo labiau šiandien mus stebina toji genijališka Engelso, vieno iš „Komunistų Manifesto“ autorių, pranašystė, padaryta pabaigoje praėjusio šimtmečio. Dar 1888 met. jis rašė:

„Pagaliau joks kitas karas nebegalimas, apart pasaulinio karo, karo, apie kurio plotį ir žiaurumą niekas iki šiol nė sapnuoti nesapnavo... Nuo aštuonių iki dešimt milijonų kareivių vieni kitus žudys ir, taip darydami, jie visą Europą taip sunaikins, jog ji bus apnuoginta daug plikiau, negu kada nors yra padarę šarančių užpuolimai.“

Toliau: Europa paskęs alkyje, varge, ligose ir beviltėje. Iš kitos pusės, grius senosios valstybės, „karūnos tuzinais voliosis ant šalių gatvių ir nebebus kam jas pasiimti.“ Tokio karo tik vienas rezultatas būtų tikras: „Atsirastų sąlygos galutinei darbininkų klasės pergalėi.“

Pirštu rodydamas į tų laikų Europos valdovus Engelsas sakė: „Tai taip bus, kai ginklavimosi lenktynės, pasiekusios kraštutinybes, pagaliau išduos savo neišvengiamus vaisius. Tai štai kur, mano gerbiamieji viešpačiai,

princai ir valstybininkai, nuvedė jūsų protas senąją Europą.”

Engelso pranašautas pasaulinis karas iškilo 1914 metais. Daugiau kaip dešimt milijonų ginkluotų vyrų žudė vieni kitus. Europa buvo baisiai nualinta ir paskendo didžiausiame varge. Ir karalių karūnos “tuzinais voliojosi ant šaligatvių” ir “nebebuvo kam jas pasiimti.” Svarbiausios ir didžiausios jų buvo Rusijos, Vokietijos ir Austro-Vengrijos.

Bet pati svarbiausia Engelso pranašystė buvo ta, kad pasaulinis karas pagimdys sąlygas “galutinai darbininkų klasės pergalei.” Ji irgi išsipildė. Ant griuvėsių didžiosios Rusijos imperijos pakilo didžioji Tarybų Sąjunga. Vienas šeštadalis viso pasaulio pateko į darbininkų ir valstiečių rankas. Nuo teorijos apie socializmą pereita prie praktikos kasdieniam gyvenime.

Ne tik buvusioje Rusijos imperijoje darbininkai ir valstiečiai pakilo ir nušlavė savo išnaudotojus ir pavergėjus. Revoliucijos banga nusiaubė taip pat Vokietijoje ir Vengrijoje. Atrodė, jog tikrai visoje Europoje kapitalizmui atėjo paskutinės dienos. Tačiau su laiku visur kitur, apart Rusijos ir jos kaimyninių tautų, buržuazija atsigriebė, susitvarkė ir vėl įsiviešpatavo. Jai atsigriebti ir vėl įsigalėti padėjo išdavikiškoji socialdemokratija.

Bet karas ir proletarinės revoliucijos pilnas laimėjimas ir įsistiprinimas aiškiai parodė kapitalizmo visuotinės krizės pradžią. Nuo 1917 metų jau buvo ne be vienas, bet du pasauliai — kapitalistinis ir socialistinis. Teorija virto praktika. Prasidėjo nauja era, nauja gadynė. Atsivertė visiškai naujas istorijos lapas.

Proletarinė revoliucija reiškė ne tik tą, kad politinė galia, krašto vadovybės vairas, perėjo iš vienos klasės rankų į kitos klasės rankas. Ji reiškė daug daugiau. Ji reiškė, kad nuo dabar praktikoje bus bandoma apsieiti be ponų ir išnaudotojų, kad nuo dabar žmonija žygiuos linkui panaikinimo žmogaus žmogumi išnaudojimo. Reiškė, kad žmonija pradėjo žygį linkui beklasinės visuomenės, linkui komunizmo. Dabar bus kasdien gyvenama tuo, apie ką galėjo iki tol šviesiausios galvos ir tyriausios širdys tik sapnuoti.

Čia nekalbėsime apie tai, kas po to dėjosi, kaip laimėjusiai revoliucijai klojosi, kaip atsirado fašizmas, kaip kilo antras pasaulinis

karas, nes ta istorija visiems labai puikiai žinoma. Svarbu storai pabrėžti tik tas, kad pirmoji dvidešimto šimtmečio pusė davė pirmą milžinišką darbininkų klasės laimėjimą. Pirmoji pusė užsibaigia beveik netikėtu, beveik nesvajotu tolimesniu kapitalizmo prakišimu. Liaudies laimėjimas Kinijoje yra toks didelis, toks svarbus, tiek daug lemiantis visai žmonijai, jog apie tai su laiku bus knygų knygos prirašyta. Užtenka tik tą pastebėti, kad jeigu dvidešimtasis šimtmetis prasidėjo pilniausiu ir stipriausiu kapitalizmo viešpatavimu, tai per pirmuosius penkiasdešimt metų, apart krizės ir pralaimėjimų, jis, kapitalizmas, nieko daugiau nematė. Pradžioje šimtmečio darbininkai neturėjo nė vienos nuosavos žemės pėdos, šiandien, po penkiasdešimt metų, jie valdo milžiniškus pasaulio plotus. Daugiau kaip aštuoni šimtai milijonų žmonių jau valdosi ir gyvena naujai, su geromis perspektyvomis netolimoje ateityje laimėti po savo vėliava dar visą eilę kraštų, jei ne Europoje, tai Azijoje.

Kita didelė istorinė išvada yra ta, kad jeigu pradžioje šio šimtmečio nebuvo nė vienos tikrai revoliucinės, komunistinės partijos, apart kairiųjų grupių socialistinėse partijose, tai šiandien gyvuoja, veikia, dirba ir kovoja daugiau kaip šešiasdešimt komunistinių partijų su milijonais narių, kurios vairuoja ne tik Tarybų Sąjungą, ne tik Kiniją, bet taip pat Lenkiją, Čechoslovakiją, Vengriją, Rumuniją ir Bulgariją. Joks kitas socialinis sąjūdis taip greitai laiku nėra augęs tokiais tempais, kaip komunistinis. Dabar jau visiems aišku, kad be savo tvirtos, sąmoningos politinės vadovybės jokia pavergtų žmonių grupė bei klasė negali išsilaisvinti iš išnaudojimo. Buvimas tokios vadovybės yra užtikrinimas laimėjimo anksčiau ar vėliau. Štai kodėl kapitalistinių kraštų darbo žmonės su tokia viltimi žiūri į ateitį.

Pagaliau ši pirmoji šimtmečio pusė parodė darbininkų pasimokymą iš istorijos. Tai be galo svarbu. Prieš aštuoniasdešimt metų Paryžiaus proletariatas buvo paėmęs galią į savo rankas. Ta galia iš jo buvo atimta, Komuna buvo sutriuškinta, ir keli desėtkai tūkstančių paryžiečių krito buržuazinio teroro aukomis. 1917 metais tik Rusijoje revoliucionieriai mokėjo išlaikyti valstybės vairą savo

rankose ir privedė dirbančiuosius prie pilnutinio laimėjimo. Vengrijoj, Vokietijoje, Suomijoje — buržuazijai pavyko nugalėti darbininkus.

Po antrojo karo mes jau matome iš darbininkų pusės tos pačios klaidos nebedarant visoje eilėje kraštų. Kartą laimėję galią, jie jos nebeatiduoda buržuazijai. Pasiectus laimėjimus jie gina visomis pajėgomis. Juk kaip desperatiškai su užsienio kapitalo pagalba buržuazija stengėsi atsigriebti Lenkijoje, Čechoslovakijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, bet jos pastangos buvo veltui. Pavyko jai tik Jugoslavijoje, kur komunistų vadai pasirodė revoliucinėmis plunksnomis pasipuošę buržuazijos agentai. Kinijoje eina desperatiškas nugalėtos buržuazijos bandymas laimėti atgal galią, bet reikia manyti, kad

jos pastangos bus veltui. Naujosios Kinijos vadai puikiai pasimokė iš pirmiau laimėjusių draugų kituose kraštuose. Desperatiškas iš visų buržuazinio pasaulio kampų šauksmas, kad mūsų senajai santvarkai grumoja pavojus, kad reikia visiems bendrai gelbėtis nuo komunizmo, yra geriausiu įrodymu, kaip pasaulio dirbantieji pasiruošę antrojoje šimtmečio pusėje pulti kapitalo bastilijas kad ir stipriausiose kapitalistinėse šalyse. Vienas dalykas aiškus. Ateitis priklauso socializmui. Socialistinis pasaulis augs ir stiprės. Taip jau yra istorijos lemta. Kas paseno ir sugedo, turi pasitraukti šalin. Senoji socialinė išnaudojimo santvarka toliau trupės ir silpnės. Darbo žmonės laimės vieną poziciją po kitos. Labai galimas daiktas, kad tie, kurie susilauks šio šimtmečio pabaigos, ir Amerikoje kalbės apie kapitalizmą tik kaip apie tamsią praeitį.

IN MEMORIAM

(Alfonsui Marmai)

Turėjome draugą — kovotoją taurų.
Mirtis jį iš mūsų išplėšė baisi.
Jo garbei nupinsime vainiką laurų,
Pradėtąjį darbą tęsime visi!

Vargdieniu jis gimęs — kovotoju žuvo.
Garbė jam tebūna už tai!
Jis kietas, kaip plienas, gyvendamas buvo,
Ir dirbo dėl liaudies tiktai.

Už laisvę žmonijos, už vargstančius brolius,
Jisai, ir dar pora draugų—
Karžygišku krauju atogrąžų molius
Nudažė už teisę vergų.

Jis laisvės tetroško — tyrios, krištolinės;
Gyvenimo kelią — tiesos saule švietė...
O žodžiais ugningais iš jaunos krūtinės,
Varguolius į kovą prieš priespaudą kvietė...

Užtai nevidonai jį žiauriai nužudė.
Durtuvais lavoną subadė, suvarstė.
Tris dienas gulėjo kraujuose paplūdęs,
Ir vietos, kaip žmogui, jam nedavė karste.

Tik duobkasys senas, Tupan kapinyno
Su tėviška širdžia, prie kapo herojaus,

Nors ir nepažindamas tolimo vaikino —
žiauriai nukankinto — gailėjo, raudėjo...

Tik ryto aušrinė, raudona ir tyli
Apšvietė pasaulį ir žuvusio veidą.
Tik jį palydėjo marksistą, didvyrį:
Jis jąją mylėjo — ji jo neapleido.

Ir deimanto ramos ir rytinis vėjas,
Ir margi paukšteliai pakilę iš guolio...
Ir motina žemė prie jų prisidėjus,
Bučiavo sukruvintą veidą jaunuolio.

Jis žuvo kovoje už liaudies gerovę
Budelių kulų pervertas.
Jo siektasai žygis, pavirs į tikrovę —
Priespaudos jungą nuvertus.

Turėjome draugą — kovų ir paguodos!
Jis buvo kaip tėvas, kaip brolis.
Ar saulė šypsojos, ar siautė audros juodos,
„Nebaugino mus laisvės tolis.

Nebėra jau draugo; tik veiksmas jo mus
Darbą pradėtąjį tęsti... [šaukia
Nekaltas kraujas atskaitos laukia:
Žudikų jo, neapkęsti!

Kapso Sūnus.

Kovotojas Alfonsas Marma

A. VAIVUSKAS

Kraujo jūromis neužgesinsi tiesos!...

Maksim Gorkis.

1.

Nuo 1924 metų Brazilija pradėjo priimti masinius imigrantų kontingentus. Apmokami agentai viliojo darbo žmones Brazilijos atogrąžų gamta, lengvu darbu, geru atlyginimu.

Alfonsas Marma

Ir be darbo esą galima gyventi: vasara niekad nesibaigianti, bananai ir apelsinai lenkią šaką iki žemės, augą tokie medžiai, iš kurių galima pieno išsisunkti bei duonos kepalų nusiimti... Kraštas esąs milžiniškas, dar neapgyventas, ne visa žemė savininkų valdoma, galima nemokamai gauti didžiausius jos plotus su bananų ir apelsinų, duonos ir pieno medžiais...

Šitaip vaizduojama Brazilija negalėjo nepaveikti į tūkstančius Lietuvos vargingųjų valstiečių bei miesto darbininkų, nešančių neapsakomai sunkų buržuazinės santvarkos jungą.

Buvo ir kita traukiančioji jėga: visas kelionės išlaidas apmoka Brazilijos valdžia! Geriau nebegali būti...

1925 metais prasidėjo lietuvių emigravimas. Ir jis susilaikė tik už penkerių metų, kai Brazilijos darbo liaudis kentėjo katastrofišką ekonominę krizę. Per tuos penkerius metus, spėjama, jog į šią pasakišką šalį pribuvo apie 40 tūkstančių mūsų tėvynainių, dauguma neturėdami net supratimo, kurioje žemės rutulio dalyje randasi tas braziliškas rojus, kokia kalba ten kalbama, kokios darbo sąlygos ir koks užmokestis.

Tuo metu Brazilijos žemvaldžiams, ypačiai atsidarius kavos rinkai, trūko darbo rankų. Pigių darbo rankų. Eksploatatoriai puikiai pasinaudojo suviliotais lietuviais ir slavais imigrantais. Už vergišką darbą kavos "fazendose" (plantacijose) jiems neatlygino pinigais, o ryžiais ir pupelėmis, kukurūzų miltais ir konservuotais riebalais.

Gimtinėje nupieštas vilionės paveikslas, staiga pasirodė visu nuogumu: vergija. Vergija pilnoje žodžio prasmėje. Afrikos negrus, kurių trafiką buvo uždraustas prieš kokius 40-50 metų, pakeitė baltieji ateiviai. Rinktinės šeimos iš jaunų vyrų, moterų ir vaikų. Juodieji vergai, tačiau, buvo gabenami retežiais surakinti; gi baltieji — laisvu noru, klastingos pasakos apgauti, patys pasidavė į vergų padėtį. Dirbti vertė 12-14 valandų kasdien. Dirbo vyrai, moterys ir vaikai. Juos saugojo feodalo samdiniai su rimbu rankoje ir revolveriu bei metriniu peiliu prie diržo. Nemėgink bėgti — kulka į nugarą! Nebandyk nuovargiu skūstis, atlaikyk tropikų saulės spindulius! Kitaip — rimbą nepagailės tavo nugaros, nei galvos, nei blauzdų.

Štai kokia vegetarinės duonos ir pieno, laimės ir laisvės pasakiškoji Brazilija priglaudė atkviestuosius europiečius darbininkus!

2.

1927 metų gegužės 7 dieną, sudarytame Lietuvos emigrantų kontingente, radosi ir Marmų šeima, vykstanti į Braziliją. Septyni vaikai ir tėvas — Vladas Marma. Vyriausias iš vaikų buvo Alfonsas, kuriam jau buvo sukakę 18

metų amžiaus. Motinos nebebuvo — ji mirė 1921 metais.

Savo gimtajame Jaučakių kaime (Vilkijos valsčius, Kauno apskritis) Marmų šeima nebegalėjo pragyventi. Tėvas buvo bežemis. Vienintelis jų turtas — tėvų palikimo namukas, pastatytas ant nuomuojamos svetimos žemės Nemuno pakrantėje. Svetimą žemę tėvas dirbdavo, ją nuomuodamas iš stambių ūkininkų. Vėliau, Jaučakių kaimui išsiskirsčius į vienkienes, Marma iš pusės ūkininkavo Kauno kalėjimo sargo Oto Pranevičiaus 7 ha ūkyje. Buržuazinės žemės reformos žadėtasis žemės sklypas Marmų šeimai likosi tuščia iliūzija. Pagaliau, ir minėtas kalėjimo sargas atsakė toliau ant savo žemės pusininką Marbą laikyti. Nuosavas namukas apgriuvo ir jį Nemuno vanduo apnešė smėliu. Taisyti jį ant svetimos žemės buvo beprasmiška. Iš šio beviltiško gyvenimo Marma tesurado tik vieną išsigelbėjimo išeitį: keliauti į Braziliją.

Vyriausias Marmų sūnus Alfonsas, iš pat mažens, parodė didį palinkimą mokytis. Tatai nelengva buvo bežemio valstiečio gausioje šeimoje. Vienok Alfonsas turėjo "laimės" įstoti į tik ką įkurtą Jaučakių pradžios mokyklą ir ją baigti 1923 m., žiemomis, dirbdamas žemės ūkio darbus vasaromis.

Kaip bežemio tėvo vaikas Alfonsas buvo atleistas nuo mokesčio už mokslą, ir tais pat 1923 m. įstojo į Vilkijos progimnaziją, kurią baigė prieš pat išvykimą į Braziliją. Tuo tarpu jo jaunesnieji broliai ir seserys tarnavo piemenukais pas buožes.

Vilkijos progimnazijoje Alfonsas pradėjo formuotis savo pažangiąją pasaulėžiūrą. Susirišo ir aktyviai dalyvavo įvairiuose moksleivių rateliuose. Greitai jis atsikratė religijos dogmų ir už tai buvo kunigų nekenčiamas bei persekiojamas. Toje pat mokslo įstaigoje Alfonsas pažino ir susidraugavo su vėliau pasireiškusiu įžymiuoju talentingu Lietuvos rašytoju Petru Cvirka.

3.

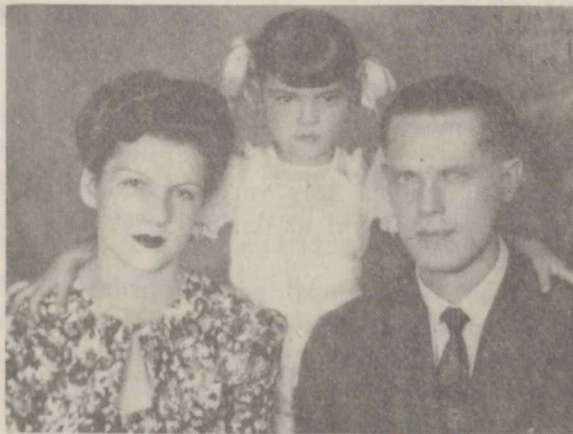
Santos uostas buvo jų kelionės pirmojo etapo galas. Kaip ir kitoms dešimtims tūkstančių, nuo vargo bėgančių lietuvių. Nuo čia jau prasidėjo kontaktas su svetimo krašto vargais ir kova už būvį, stumdomo ir už žmogų nelaikomo imigranto padėtyje.

Marmų šeimą iš prielaukos paėmė Irlandi-

no Sandoval Barboza plantatoriaus agentas ir ją nuvežė į kavos plantaciją Ituverava valsčiuje S. Paulo valstybėje. Čia Marmai išvydo ir patyrė baisiąją Brazilijos feodalinę vargove, apie kurią kalbėjome straipsnio pradžioje.

Šeimai su mažamečiais vaikais tuoj nebuvo įmanoma iš tos kavos plantacijos pabėgti. Teko išbūti ilgus 9 mėnesius. Pirmuoju ryžosi iš vergovės išsivaduoti Alfonsas Pavyko. Per džunglių tankmę, per vargiai perlipamus kalnus, per grėsmingas daubas, jis pasiekė S. Paulo miestą. Susirado darbo vienoje geležies liejykloje, vėliau šokolado fabrike, po to — alaus bravore.

Tais metais (1928) S. Paulo mieste sparčiai didėjo lietuvių kolonija. Panašiai kaip Alfonsas, bėgo mūsų tautiečiai iš kavos bei cuk-

Al. Marma, jo žmona ir dukrelė

rinių nendrių plantacijų katorginio darbo ir būrėsi šiame mieste. Po nekurių savanaudiškų avantiūristų mėginimų įsteigti pirmąją Brazilijoje lietuvių organizaciją, 1928 m. atėjo eilė susitverti ir didį vaidmenį suvaidinti pažangiajam Brazilijos Lietuvių Susivienijimui. Jam buvo lemta nepaprastai greitai ir labai plačiai patraukti į savo tarpą ištisas lietuvių darbininkų mases, ieškančias išeities savo liūdnam, bevilčiam likimui. Susivienijimo galvinį sudarė pažangieji darbininkai, buvusieji gimnazistai ir vienas kitas intelektualas.

Alfonsas Marma nedelsdamas įstojo į Susivienijimą ir užėmė priešakinę vadovybės vietą, greta Marcinkevičiaus, Adolfo Zaukos ir kitų. Jo, galima sakyti, pastangomis buvo įkurtas pažangus savaitraštis — Susivienijimo organas — "Garsas" ir aktyviai palaiko

mas iki 1929 m. pabaigos. Nežiūrint, kad tuomet "Garsas" dar neturėjo aiškios revoliucinės ideologijos ir nesugebėjo orientuotis nekuriomis politinės pasaulėžiūros klausimais, vis dėlto jo nuopelnai buvo milžiniški klasiniai darbininkiško sąmoningumo kėlime, ateistinės minties skleidime, o ypatingai demaskavime smetoninių pakalikų bei jų viso fašistinio režimo.

Brazilijos Lietuvių Susivienijimas ir "Garsas" buvo užuomazga, iš kurios vėliau išsivystė puikus lietuvių komunistų judėjimas, su savo spauda, su gabiais kadrais, su nuoseklia veikla.

4.

Tuo būdu, Alfonsas Marma pradėjo savo pažangiąją visuomeninę veiklą su "Garso" įsteigimu. Nuo čia prasidėjo jo marksistinės ideologijos branda. Ir nuo tada jis nenukryptomai, drąsiai, pradėjo žengti revoliucioneriaus kovotojo keliu, iš kurio nebesitraukė iki sutiko tragingą mirtį.

Vargu mes rastume kitą panašų Marmai veikėją Pietų Amerikoje, kurio gyvenimas būtų taip audringas, taip vargų spaudžiamas ir taip pašvęstas kovai už darbo klasės išsivadavimo reikalą.

1929 m. pradžioje, prasidėjus nedarbiui, Alfonsas apleidžia S. Paulo miestą ir vėl išvyksta į kavos plantaciją "Agrikola Barboza" Paranos valstybėje, kur gyvena jo šeima. Ten dvarininkas juos skaudžiai nuskriaudžia. Alfonsas, nors netikėdamas į Lietuvos konsulo P. Mačiulio bešališkumą, prašo juos užtarti. Smetoninis konsulas paliepia dvarininkui Marmą negailestingai nubausti. Laimė, kad apie tai buvo laiku sužinota ir pasisekė nuo bausmės pabėgti. Alfonsas ir dar du lietuviai iš tos kavos plantacijos persikėlė į "Santa Neza" "fazendą" šiavantės valsčiuje, S. Paulo valstybėje. Iš čia, 1930 m. kovo mėn., kviečiamas Brazilijos Lietuvių Susivienijimo vadovybės, grįžo į S. Paulo ir stojo į pasitraukusio A. Zaukos vietą redaguoti "Garsą."

Lietuviškieji fašistai visu smarkumu griebsi priemonių uždaryti "Garsą" ir Susivienijimą. Efektiviausia iš visų priemonių buvo skundai policijai, būk ši organizacija esanti komunistinė. Reakcija siautėjo ir dėl to buvo laukiama, kad policija paklausys smetonininkų skundų. Tačiau Alfonsas nė nemanė vengti šio pavojaus. 1930 m. balandžio 28 d. policija jį

užklupo beredaguojant "Garsą." Drauge su juo suėmė eilę kitų draugų.

Penkioliką dienų jį tardė ir žiauriai kankino. Suklastojo šlykštų apkaltinimą. Bet Marma po juo nepasirašė. Po to, kaip kokį bauriausį nusikaltėlį, žvalgyba jį paslėpė tuo metu liūdnai pagarsėjusiam Kambusy kalėjime, kuris dėl didelio panašumo į buvusią Paryžiaus bastiliją, buvo vadinamas "Kambusy balstilija," ir ten išlaikė 62 paras. (Šį kalėjimą tų pačių metų pabaigoje, laimėjus Getulio Vargo revoliucijai, sugriovė sanpauliečių demonstrantų minia).

Reakcionieriai rengėsi Alfonsą atiduot Smetonos govėdoms. Tačiau, dėka įtakai vieno gimnazijos direktoriaus, palaikiusio draugystę su policijos vadu Laudelino de Abreu, ištrėmimas buvo pakeistas verstinu išvykimu į Urugvajų. Taip 1930 m. liepos 1 d., policijos lydimas, išvyko iš Santos uosto į Montevidėjų.

* * *

Urugvajuje Marma patyrė itin skaudų bedarbio gyvenimą. Laike penkerių metų jis neišdirbo pilnų 2 metų. Pradžioje buvo gavęs dailidės darbą baldų dirbtuvėje, iš kurios jį pašalino už profsąjunginę veiklą. Vėliau, apie 10 mėnesių, dirbo restoranuose už padavėją.

Atvykęs į Urugvajų Alfonsas tampa tikru komunistiniu darbuotoju: 1931 metų pirmame pusmetyje įstoja į Urugvajaus komunistų partiją ir neatsižvelgdamas į jokių savo ekonominio gyvenimo nedateklis, dažnai badą ir šaltį kėsdamas, pašvenčia jos tikslams savo didį protą ir taurią širdį. Tuo pačiu metu praveda aktyvią veiklą pažangiosiose lietuvių organizacijose. Čia jis mokina vaidybos meno, organizuoja pagrindinių laikraščių "Proletaras" ir "Raudonoji vėliava" išleidimą, platina komunistinę spaudą, prisideda prie paruošimo ir vadovavimo 1935 m. sausio mėn. Swifto kompanijos darbininkų streiko ir t.t. Tris kartus buvo areštuotas. Visur ir visada Alfonsas rodė ryžto, drąsos, pasiaukojimo pavyzdžius. Gerbė ir mylėjo jį tiek urugvajiečiai, tiek lietuviai darbo žmonės.

* * *

1935 m. rugsėjo mėn. Alfonsas pasiryžo vėl patekti į S. Paulo miestą. Ten jo laukė atsakingas revoliucinis darbas. S. Paulo lietuvių komunistų frakcija reguliariai leido slaptą laikraštį "Mūsų žodis." Brazilijos komunistų

partija, su Luiz Karlos Prestes galviny, vedė įtemptą pogrindinį darbą. Laimingai pasiekę tikslą, Marma tuoj užmezgė ryšius su lietuviams komunistais ir su Presteso partijos S. Paulo rajono komiteto organizacija, kuri jį įpareigojo atsakingu už lietuvių sektorių. Tuo metu, ilgą laiką "Mūsų žodžio" spaustuvėje išdirbęs ir fiziniai gerokai nusilpęs drg. Albinas Kynas, buvo atleistas iš šių pareigų poilsiu. Jo vetą užėmė Marma, tačiau, kaip nepavarduojamas organizacijos elementas, jis buvo išimtas iš "M. žodžio" spaustuvės ir paskirtas nepaprastai svarbioms pareigoms braziliečių eilėse, paliekant jį eiti "Mūsų žodžio" redaktoriaus pareigas.

Tuo metu Alfonsas gyvena profesionalaus revoliucionieriaus gyvenimu. Jis — aktyvus ir atsakingas vadovas BKP S. Paulo rajono organizacinio komiteto. Taip pat, Brazilijos lietuvių komunistų vadovas. Dirba visuomeninį darbą visai nekreipdamas dėmesio į savo asmeninę būklę, visada linksmas, kupinas užkrečiamo entuziazmo, tikėjimo į darbininkų klases ir jos avangardo — komunistų partijos pergale. Niekas neišgirdo jį nusiskundžiant, niekas jo nematė pavargusio, nežiūrint, kad labai dažnai neturėjo pinigų ne tik pietus pavalgyti, o ir tramvajumi pavažiuoti.

Ir įtemptai dalyvaudamas revoliucinėje kovoje, Marma rasdavo laiko rašyti, skaityti ir studijuoti. Galima drąsiai sakyti, kad jis perskaitė visų įžymiųjų rašytojų kūrinius. Perskaitęs knygą, mėgdavo kitiems smulkmeniškai atpasakoti jos svarbesnes vietas. Pastaraisiais laikais ypatingai domėjosi politinės ekonomijos mokslu. Petro Cvirkos draugai iškelia, koks puikus ir įdomus pasakorius buvo Cvirka. Tą patį reikia pasakyti apie A. Marmą: jo žinių šaltinis, jo nuostabi atmintis, jo graži lietuviška tarmė ir jo išgyventi gausūs patyrimai, traukte traukdavo klausovus ilgai klausytis šio mielo pasakoriaus.

Be pasakoriaus talento, jis turėjo talentą ir rašyboje. "Garso" laikais jis sukūrė nemažai poezijos, puikių prozos vaizdų iš imigranto nuotykių ir vieną pjesę, taipgi iš vietos lietuvių gyvenimo. Nekurie jo kūriniai tilpo "Garse," kiti likosi nepaskelbti ir, greičiausia, bus žuvę. Brazilijos draugai, reikia tikėtis, imsis darbo surinkti Alfonso paliktąją kūrybą.

Truoptį reakcijos persekiojimams apstojus,

1936 m. S. Paulyje susikūrė pažangi organizacija "Rytas." Alfonsas, nors netiesioginiai, bet aktyviai dalyvavo prie jos įkūrimo ir vadovavimo. Jo iniciatyva ir nurodymu buvo pradėtas leisti žurnalas "Rytas," kurį pradžioje redagavo Pijus Storpirstis (miręs), o vėliau, pats Marma.

Antrojo pasaulinio karo pradžioje Brazilijos fašistinė vyriausybė uždarė žurnalą "Rytą." Apie tą patį laiką sustojo ejęs ir pogrindinis "Mūsų žodis." 1942 m. Marmos pastangomis buvo suorganizuotas kito slapto laikraščio išleidimas, būtent, "Tiesos," kuri ėjo iki 1943 m. pabaigos.

Karo metu aktyviai organizavo Tėvynei paramos darbą.

Sutriuškinus fašistines jėgas ir ant Reichstago rūmų suplevėsavus tarybinei vėliavai, kiti vėjai papūtė ir Brazilijoje. L. P. Prestesui liaudis atidarė kalėjimo duris. Komunistų partija pradėjo savo kovą viešose sąlygose. Marma niekad neatitrūko nuo jos veiklos. Visada aktyvus, aistringas, avangardo kovotojų dalyvis. Susipažino ir susidraugavo su didžiuoju Brazilijos liaudies vadu ir herojum — Prestesu. Jo ištikimu bendražygiu būdamas Marma sutiko didvyrišką mirtį.

5.

Partija vėl turėjo į pogrindį slėptis. Brazilijos valdovai išskėstomis rankomis pasidavė į svetimųjų imperialistų glėbį. Vėl atsinaujino areštai, teroras. 1947 m. liepos mėn. žvalgyba suima Alfonsą. Vėliau — veik visus atstovus, dalyvavusius pirmajame P. Amerikos lietuvių kongrese. Iš S. Paulo kalėjimo juos visus ištrema į katorginę Ankieta salą, esančią Atlanto vandenyne. Marma, ir kalėjime ir saloje, elgėsi kaip tikras, nepalaužiamas kovotojas: išnaudojo visą išpuolamą laisvalaikį lavinimuisi, apšvietai; mokėsi pats ir kitus mokė; savo pavyzdžiais įkvėpdavo kitus draugus vyriškai pernešti sunkųjį nelaisvės režimą.

Po vienerių metų jis ir kiti kaliniai buvo iš salos paleisti. 1949 antrame pusmetyje žvalgyba vėl atėjo jį suimti. Nerado. To pasėkoje partija jam pavedė didelius uždavinius atlikti tarp S. Paulo provincijos gyventojų.

Sekmadienį, rugsėjo 18 d., atsisveikino Alfonsas su žmona, 5 metų dukrele ir artimais draugais, ir išvyko.

Tai buvo paskutinis atsisveikinimas.

6.

Profesionalų žudikų kulka jį pasiekė apie 400 kilometrų nuo S. Paulo miesto esančioje Tupan vietovėje.

Nepamiršime mes tos datos: sekmadienis, rugsėjo 25, 1949 metai. Skurdžioje valstiečio Dario de Paula lūšnoje vyko susirinkimas. Pradėjo temti. 7:30 v. vak. jau buvo tamsu ir tuo momentu susirinkimo dalyviai pastebėjo, jog lūšna žiedu apsupta. Už minutės kitos, gausus kareivių ir slaptosios policijos banditų būrys iš automatinių ginklų atidarė ugnį. Sakoma, kad tą žudikų gaują atvedė tūla ispanų falangistų šeima — Martinez Ladine vadinama.

Kulkomis buvo išverstos durys. Krito valstietis Rossi. Šuvių serijos sekė viena paskui kitą, kurtindamos visą apylinkę. Viduje, kovotojai suprato savo baisų likimą: visi jie pasmerkti mirčiai!

— Kas daryti? Kaip gelbėtis? — į mirtį žiūrėdami staiga pagalvojo užkluptieji.

Narsusis Santos dokų laivakrovis Godoy pripuolamai susirado seną valstiečio pistoletą ir taikliu švinu tarpduryje patiesė vieną uniformuotą budelį.

Žudikų eilėse tatai inešė šamišio. Valandėlei jie sulaikė ugnį ir prilipo prie žemės. Šiąja pertrauka pasinaudojo apsuptieji. Dauguma jų spėjo pabėgti ir pasislėpti.

Savo kūnais pridengdami besigelbėjančius draugus, nebeturėjo laiko pasišalinti sužeistasis Rossi, Marma ir Godoy. Nuo atnaujintos kulkų papliupos didvyriškai sukniubo mūsų brangusis draugas Alfonsas. Savo pirmąją auką — Rossi — žudikai, lygiai kaip hitlerininkai kad darė su didvyriškąja partizane Zolja, fotografavo kai šis vyras riečiasi nuo pirmųjų kulkų, paskui, kai jis kniumba ir pagaliau, kai jau nebegyvas asloje guli. Godoy, sunkiai sužeistas, kraujo ištroškę govėdos dar veža į Tupan miestelio lignoninę ir ten, šiai kruvinajai orgijai vadovavęs budelis Renato Imperato, reikalauja išduoti išsigelbėjusius draugus. Laivakrovis atmeta su panieka sužvėrėjusių budelių niekšingą pasiūlymą ir pasirenka didvyriškai baigti savo gyvenimą. Jis mirė minėtoje lignoninėje negavęs gydytojo pagalbos.

Marma vietoje krito. Į jį buvo nutaikytos 35

kulkos. Negana to, durtuvais subadė jo kūną, jau be gyvybės kniūbsčią gulintį.

7.

Daug Brazilijos vietovių aplaistyta didvyrių kovotojų krauju. Daug Presteso vyrų ir moterų paguldė galvas už Brazilijos laisvę. Tupan irgi jau turi savo vietą krauju rašomoje liaudies kovų istorijoje: trys didvyriai ten krito! Vienas jų — lietuvis Alfonsas Marma!

Toje vietoje, kur dabar kyšo žudikų įbesti trys pagaliai su numeriais, iškils rytoj, poryt, o gal vėliau, bet tikrai iškils, majestotiškas paminklas, įamžinantis trijų herojų atmintį ir bylojantis Brazilijos liaudies išsivadavimo ryto patekėjimą. To ryto, kurio prošvaistei paaukojo savo brangias širdis Rossi, Godoy ir mūsų srovingojo Nemuno tėvynietis — Alfonsas Marma.

Ties Dirbtuvių Vartais

Sutemo. Miestas godžią puotą kelia...

Tu išėjai iš drėgno rūsio...

Juokeis. Gal gatvėje lig ryto būsi,
Ir grįši alkana, prakeikus dalia.

Juokeis. Žinojau — tavo juokas — kaukė
Kai tu kenti, kai tu ilgiesi,
Ir sielai nerandi pavėsio,
Ir įkirios kelionės galo lauki.

Juokeis. Dar neseniai kilni, skaistutė
Kelių tu klauseis ir širdies ir proto, —
Bet alkio prislėgto, naguos fokstroto
Tu vytai, deimanto eilute!

Bet vakar... ties dirbtuvių vartais
Tave pasitikau aš vėliai.
Juk atsitinka šitaip kartais,
Akių visai tu nepakėlei.

Dėvėjai margą skepetaitę
Ir paprastąjį darbo rūbą,
Ir skubinais eiti
Į ten, kur milijonai skuba.

Aš nepriėjau, atleiski man!
Bijojau sutrukdyti rimtį, —
Bet man likai tu artima
Ir šiandien negaliu nurimti.

Audra Audronis.

SKAUSMUOSE JIE GIMDĖ SAVO UNIJĄ

S. SASNA

Niekad niekam mainieriai neleis sunaikinti savo unijos. Jie nesigaili žingsnių, nesibijo kėsmų ryžtingoje kovoje išsaugoti savo uniją, nes jiniai jiems brangi, kaip pats gyvenimas. Gimdyta jų pačių kančiose ir ašarose, ugdyta ne kartą palaistant jų pačių krauju, unija jiems yra viltimi geresnės ateities jų vaikams.

Kaip kad šiandieną, sunkiomis kovos valandomis, mainieriai turi draugų visame plačiame darbininkų judėjime, taip anais, unijos gimimo laikais, turėjo nuostabių talkininkų. Juose radosi ir moterų, nors moterys tuomet, kaip ir šiandieną, anglies nekasė.

Viena iš tokių talkininkų buvo neišsemiamos energijos, užkerėjančio entuziazmo, didžio talento ir dar didesnės širdies varganiems žmonėms moteris, dabar mūsų šalyje ir pasaulyje plačiai žinomoji Močiutė Bloor.

Tais laikais tebebuvusi dar apyjaunė moteris, kelių mažų vaikų motina, Bloor keliavo po mainierių kaimelius padėti organizuotis ir laimėti pirmą jų didįjį streiką 1902 metais. Ji stiprino mainierių dvasią, mobilizavo jų moteris, rinko jiems paramą.

Apie mainierių tuolaikines kovas Bloor teikia įdomių atsiminimų darbo žmonėms meile alsuojančioje knygoje *We Are Many*.

Bloor, kovinga socialistė (dabar komunistė), tuomet gyveno su šeima Philadelphijoje prie No. 7th St. Kietosios anglies kasėjams streikuojant, stokavo anglies. Politinės darbininkų partijos vadai tada, kaip kad ir šiandien, daug dirbo, o varganai gyveno. Ji rašo:

“Vaikus laikydavau lovoje iki 11-kos ryto, kad nesušaltų. Vienas iš mūsų socialistų organizatorių, Frank Jordan, buvo susirgęs džiava beorganizuodamas angliakasių jų streike. Jis gyveno su mumis bute iki mes galėjome sukelti pinigų jį pasiųsti Kalifornijon. Jam ir vyrui pirkdavau mėsos, bet pati neragaudavau, nes neištekdavom pinigų.”

Porai vaikų tebesant mažyčiais, Bloor skundžiasi, negalėdavusi išvykti ilgiem maršrūtam. Už tat dažniau nuvažiuodavusi dienai kitai.

Apie tuos vizitus pas mainierius Lucerne apskrityje ir apylinkėse ji rašo:

“Apsistodavau mainierių namuose, pasikalbėti su jų moterimis. Narsiai jos užsilaikydavo, nesiskųsdavo, nors veik badavo. Joms teikdavo drąsos žinojimas, jog aš visomis išgalėmis darbuojuosi sukelti pinigų jų paramai. Paprastai bute būdavo viena lova, skersai kurią gulėdavo visa šeima, apsirengę, kad nesu-

Ella Reeve Bloor

šaltų. Man užleisdavo savo vietą lovoje su žmona ir vaikais, o pats vargšas mainierys miegodavo ant aslos.”

Sugrįžusi iš kovos lauko, ugningomis kalbomis ir raštais apsakydama miestečiams mainierių padėtį, Bloor gaudavo mainieriams daug draugų ir paramos.

Ne iš sykio mainieriai išsiaugino milžinišką ir galingiausią uniją, keli pirmiausieji jų bandymai neatlaikė kasyklų savininkų ir jiems talkinančios visos kapitalistinės reakcijos atakų:

“Tuojau po Civilio Karo mainierius organizuoti bandė trys organizacijos: Miners' and Laborers' Benevolent Association, kuri buvo sutriuškinta 1875 m., po bandyto generalio streiko; Knights of Labor, taipgi Miners' National Progressive Union.”

O visgi mainieriai nenuleido rankų. Apie tai ji toliau rašo:

“Pradėjo masiniai atvykti darbininkai iš kitų šalių: rusai ir kitos slavų valstybių tautos, vengrai, italai. Tie žmonės, ieškoję pažadėtos žemės, buvo aitrai išnaudojami. 1902 metais, už dviejų metų po suorganizavimo United Mine Workers of America, vidutinė alga visų kasyklų plotu vis dar tebebuvo tiktai \$22 mėnesiui. Mainieriai turėjo pirktis maistą, drabužius, namams reikmenis ir įrankius kompanijų krautuvėse, mokėti nepaprastai aukštas kainas. Ne kartą ne tik kad nesutau pydavo nė centu, bet dar likdavosi kompanijai skoloje.

“Kasyklų savininkai nesiskaitė su Pensylvanijos įstatymais, kurie draudė jaunesiems 14 metų vaikams dirbti viduje ir jaunesniems 12 metų dirbti kasyklos išlaukyje. Daug jaunesnių 12 metų berniukų dirbdavo ant ‘breakerių,’ — didžiulių atšlajai pastatytų sietų, atrinkinėti iš anglies akmenį, šlamštą. Jie dirbdavo iki jų švelnūs, maži piršteliai apsiliedavo krauju, gaudami 35 centus už dešimties valandų darbo dieną. Kiti, jaunesni leisto dirbti amžiaus, berniukai dirbdavo mainose, niekad nematydami dienos šviesos, gaudami tiktai 67 ir pusę centų už 10 valandų darbo dieną.

“Gegužės 12, 1902 m., kietosios anglies kasėjai visoje valstijoje sustreikavo už kontraktą — padorias algas, 8 valandų darbo dieną, už unijistus anglies svėrėjus. Visi 150,000 vyrų vieningai išsilaikė streike iki spalio 23-čios. Ne vien tik socialistai (tų laikų komunistai), bet ir visos šalies darbininkų klasė rėmė streiką. Minkštosios anglies kasėjai aukojo gausias sumas, narių sudedamas po \$1 savaitiniais asesmentais.”

Ar tų laikų sąlygos buvo prielankesnės streikieriams? — apie tai lai pasakoja tą mačiusioji Močiutė:

“Kožna kasykla buvo aptverta spygliuotomis vielomis. Keturi tūkstančiai ginkluotos anglies ir geležies kompanijų policijos patru-

liavo miestelius. Mainieriai atsakė boikotu. Streikierių vaikai nėjo į tas mokyklas, kuriosna skebai siuntė savo vaikus; patarnaujančių skebams ir importuotiems iš kitur streiklaužiams krautuvių nusmuko apyvarta. Nors Wilkesbarriuose buvo suorganizuota Citizen's Alliance areštuoti ir bausti boikotuojančius, bet tas nepadėjo.

“Mainų savininkai atsigabeno gvardiečius ir generolas John W. Wilson įsakė ‘užmuštinau šauti’ mainierius. Kunigams buvo įprasta kovoti prieš streikus. Annunciation bažnyčioje, Shenandoah, Pa., kunigas O'Reilly mainieriams sakė: ‘Jūs turėtumėt turėti pakankamai vyriškumo grįžti darban ir pasipriešinti United Mine Workers of America. Tai kruvina organizacija ir liksis kruvina iki pranyks. Ją suorganizavo akstinti kriminalybę ir apsaugoti kriminalistus’...”

Primintina, jog tų laikų klerikalai dar nebuvo išradę to taip jiems šiandieną darbininkus skaldyti ir valdyti tarnaujančio įrankio, raudonbaubizmo, turėjo vadovautis paprastais keiksmų ir šmeižto terminais.

Ne visur ir ne visada ir po to streiko vykdydavo mainieriams laimėti. Ne visuomet turėjo gerus vadus, rašo toliau Močiutė Bloor.

Vieni kovojo už mainierius. Bet taikėsi ir tokių, kurie krovėsi sau turtą dvejopomis pajamomis —nuo unijos ir nuo bosų. Tačiau, kovodami prieš išdygusį ant organizacijos kūno piktšąšį, mainieriai nedaleido užmušti pačią organizaciją. Laipsnis po laipsnio, nors ir ne taip greit, kaip norėjosi, per organizaciją ir kovingumą, mainieriai pakilo į nepažįstamai geresnę padėtį nuo buvusios unijos gimimo laikais.

Niekad mainieriai nebegriš į gale praėjusio šimtmečio buvusias sąlygas, neleis sudaužyti uniją.

“Nei Taft-Hartley, nė teismų drausmės neįškas anglies,” sako mainieriai. “Neigi jie privers mus šliaužioti vergijoje. Mes dirbsime tiktai kaipo laisvi žmonės, dirbsime tiktai progresui.”

BRAZILIJOS KRITUSIEMS KARŽYGIAMS

SAKALAS

Rugsėjo mėnesio dvidešimt penktą dieną saulė, atlikdama savo kasdieninę pareigą, visu nuoširdumu apšvietė ir glamonėjo vargingo valstiečio, Dario de Paula namelį, kuris skendo iš arti apsuptas bananų, kukuruzų ir cukrinių nendrių, o iš toliau — tankių ir neįžengiamų Brazilijos miškų. Tą dieną tas namelis buvo nepaprastas; jame rinkosi viso Tupan'o rajono taiką mylinčių žmonių atstovai, kur turėjo dalyvauti ir broliški atstovai iš tolimesnių Brazilijos vietų. Todėl tą dieną šis namelis buvo didingas; jam buvo lemta virsti istoriniu nameliu. Tie, kurie stato dangoraižius, dideles, tūkstančių talpos svetaines, neturėjo teisės jose susirinkti: tas namelis buvo jų svetainė, kur turėjo priimti nutarimus išlaikymui taikos, nors ir čia nebuvo leista. Sienas puošė kilnaus žmoniškumo obalsai: Nenorime matyti motinų, našlių ir našlaičių ašarų. Karas neša gėdulą šeimoms. Tik griežta ir organizuota kova sulaukys imperialistinį karą. Mūsų tautiečiai neis mirti už jankių imperialistų grobuoniškus siekius! ir t. t.

Tame namelyje ėjo visą dieną karštos diskusijos. Iš susirinkusiųjų liejosi įvairūs sumanymai, kad būtų suderinta pasekmingesnė kova už taiką. Saulė jau buvo vakarop ir savo karštais spinduliais bučiavo ir džiovino prakaituotus susirinkusiųjų veidus, tartum norėdama priduoti daugiau energijos kovai už tą kilnų idealą—Taiką. Jau buvo penkios valandos po pietų. Susirinkimas baigėsi. Visų pasiryžimas buvo didelis vykdyti nutarimus. Tvirtas tikėjimas išlaikyti taiką. Atsisveikinusi saulė pasislėpė už tolimų kalnų. Tamsa pradėjo gaubti namelį. Nė vienam iš susirinkusiųjų neįėjo į galvą, kad paskutinį kartą jie matė šį saulėleidį... kitaip ir negalėjo būti, nes jie kovojo už gyvybę. Tamsa nugalėjusi paskutines saulės prošvaistes, apgaubė visą Tupan'o rajoną, paslėpdama visą žemės grožį. Erdvėse sužibo tūkstančiai žvaigždžių, bet jų šviesa nepajėgė išblaškyti tamsos,

jos gludumoje tik girdėjosi naktinių gyventojų balsai.

Dario de Paula namuose spinksi žibalinės lempos šviesa. Šeimininkas parėjo iš lauko nešinas cukrinių nendrių glėbį, kad pavaišinus savo vargo brolius. Visi godžiai čiuļpė nendrių syvus, kad atgaivinus išdžiūvusias burnas. Visos apylinkės žmonės, po sunkaus dienos darbo, rengėsi poilsiui. Taiką mylintieji mąstė apie jų atstovų susirinkimą, kurie praneš nutarimą, kaip tinkamiau kovoti prieš imperialistų rengiamą karą. Visų tikybų tikintieji, kurie nuoširdžiai tikėjo ir mylėjo savo artimą, o ne Vatikano ir imperialistų auksą, karštai meldėsi, prisimindami Kristaus žodžius kartotinai pasakytus: "Ramybė jums ant žemės."

Meldėsi prisimindami ir penktąjį Dievo Prisakymą: "Neužmušk!" Jų krūtinėse kilo meilė komunistams, nes jie aiškiai matė, kad "už ramybė jums ant žemės" ir "neužmušk," tikrenybėje komunistai stovėjo pirmose kovos eilėse, tai kaip juos nemylėsi!... Tame visų žmoniškų jausmų susikaupime, kad neužmušti, ties Dario de Paula nameliu sužibo rankiniai prožektoriai ir sutratėjo automatų šūviai. Visi suprato, kad buvo užpulti žiaurais priešais. Kulkos pradėjo aižyti namelį. Pirmas kulku pervertas krito Miguel Rossi, antras Alfonsas Marma ir trečias Pedro Godoy, paskutinis, nors mirtinai sužeistas, bet kuomet priartino žmogžudžiai, griebęs ginklą nudėjo vieną užpuoliką. Iš mirstančiųjų krūtininių išsiveržė paskutiniai žodžiai: Taika!"

Niekas negalėjo suprasti, kas galėjo užpulti! Iš kur užplūdo tokie žiaurūs barbarai? Kodėl jie taip žvėriškai žudė beginklius, taiką mylinčius žmones? Jie buvo Vakarų Europos "kultūros" ir "krikščioniškos civilizacijos" gynėjai; jie žudė vardan tos civilizacijos ir demokratijos. Netikėsi, brangus skaitytojau, gal netikėčiau ir aš, jei nebūčiau to liudininku; dabar netikiu, bet žinau, kad teisybė, skauda teisybė! Išaušo sekantis rytas. Saulės

spinduliai atsimušę į baisiai sužalotus nužudytų lavonus; bet neilgai glamonėjo, tartum ir saulė nenorėdama žiūrėti į tą baisią sceną, greitai pasislėpė už debesų. O smulkus rūkas švelniai pradėjo vilgyti kruvinus ir iškraipytus karžygių veidus. Ir Brazilijos žemė nenorėdama slėpti žudynių žymes, negėrė nekalto kraujo, kuris buvo pasiliejęs jos paviršiuje; susiliejęs į vieną didelį klaną skirtingų rasių kraujas tiesiog šaukte šaukė: "Visų tautų ir rasių žmonės, vienykitės ir kovokite prieš imperialistų rengiamas skerdynes!..."

Jie visi norėjo gyventi, gyventi ir kovoti, bet dvidešimtojo amžiaus barbarai išplėšė jiems gyvybes, jie mirė kankinių mirtimi, kad

milijonai gyventų. Šiandieninių kovotojų už taiką karžygiškumas yra nepaprastas; jie nėra karžygiai kokios nors tikybinės sekto, partijos, tautos arba rasės, bet visos žmonijos, tos žmonijos, kurioji myli gyvenimą, žmones, progresą, laisvę ir taiką.

Alfonsai!... Pedro!... Miguel!... ilsėkitės ramiai! Jūs kritote nuo dvidešimtojo amžiaus barbarų kulku, bet jūsų idealų nieks nenužudys. Kasdieną matome atžygiuojant naujas gretas; jų rūsčiuose, bet teisinguose veiduose dega kerštas. Jų kumščiai jau kyla aukštyn, o iš krūtinų veržiasi galingas: "Sukilkite vergai nužemintieji!"

S. Paulo, 2-11-49.

Žinok

Žinok, brolau, kad už kalnų
žaliuoja platūs kloniai.
O už plačiosios sutemos—
Nauja aušra prašvinta.

Žinok — visi kovų keliai
Tur tikslą ir reiškimą,
O už blogumų ir skriaudų—
Tiesos žiedai pražysta.

Žinok—kaip vienos gėlės vys,
Tai kitos ims klestėti.
O šiurkštų kelią kas išeis,
Tam lygumėlės tiesis.

Žinok—už dykumų sausų—
šaltinių versmės tryška,
O už šešėlių tų ilgų—
Saulutė skaisčiai šviečia.

Žinok — už ašarų karčių —
Džiaugsmingos dainos sklįsta,
O kai retėžiai trūksta, tai
Laisvieji šūkiei aidi.

Žinok—žiema kai baigsis—švis
Pavasarinės dienos,
O karui tilstant, tai taika
Mūs žemę ruošis gaubti.
Stasys Jasilionis.

Āpsiklojo

Āpsiklojo, āpsiklojo
žemē baltą sniegą,
Ir nebudink jos šiandieną, —
Ji miegelį miega.

Ātsibus ji, ims dairytis,
Kas ir kaip čia dedas,
Kai jau bus sunykęs sniegas
Ir sutirpęs ledas.

Dvelks pavasario vėjelis.
žemē ims gaivėti,
Naujos gėlės ant krūtinės
Jai pradės žydėti.

Stasys Jasilionis.

Dar tvirčiau stovėsiu

Audros girią žalią su šaknim išrovė —
Ąžuolu linguosiu ten, kur tujen stovi.

Ir neverksiu niekad ant tamsių griuvėsių —
Naujo miesto mūrais dar tvirčiau stovėsiu.

Sveikins ryto saulė rūmą šimtabokštį —
Man skirta dalužė lino marion švokšti.

Pro balas ir liūnus kelią nusitiesė,
žengs manieji amžiai į saulutę šviesią!
1946

V. Valsiūnienė

I. P. PAVLOVO GYVENIMAS IR DARBAI

PROF. VL. LAŠAS

1949 m. rugsėjo 27 d. sukako 100 metų nuo gimimo genialaus mokslininko Ivano Petrovičiaus Pavlovo.

Per savo ilgą gyvenimo kelionę I. P. Pavlovui teko pergyventi nemaža svarbių istorinių įvykių — praėjusio amžiaus devyniasdešimtųjų metų vis didėjęs carinės Rusijos valstiečių ir darbininkų revoliucinis judėjimas, rusų-japonų karas, 1905 metų revoliucija, po jos siautėjusi reakcija, nauja auganti revoliucinio judėjimo banga, pasaulinis 1914 metų karas, caro sosto griuvimas ir pagaliau pergalinga Spalio revoliucija.

Tuo metu, kai I. P. Pavlovas mokėsi vidurinėje mokykloje, pažangiosios visuomenės ir besimokančio jaunimo minčių vadovai buvo stambiausi XIX a. rusų klasikinės filosofijos atstovai: Černiševskis, Gercenas, Pisarevas, Bielinskis, Dobroliubovas, kurie kovojo prieš spekuliacines ir idealistines tendencijas mokslė, vystė demokratines bei socialistines idėjas, formavo materialistines tradicijas ir karštai propagavo gamtos mokslus.

Tų laikų besimokančiam jaunimui, jų tarpe ir jaunam Pavlovui, ypač didelį įspūdį darėdavo karšti, ugningi Pisarevo straipsniai, kurių pasirodymo žurnaluose jaunimas su nekantrumu laukdavo.

Visa tai paveikė jaunąjį Pavlovą ir jo brolius Petrą ir Dimitrijų pasirinkti studijuoti gamtos mokslus.

Labai žymią įtaką Pavlovui yra padaręs dvidešimčia metų vyresnis už jį garsus fiziologas Sečenovas, kuris yra laikomas rusų fiziologijos tėvu.

1875 m. baigęs gamtos fakultetą, Pavlovas nutarė baigti ir Medicinos-chirurginę akademiją, nes jis buvo tos nuomonės, kad fiziologas turi gerai pažinti ir žmogų, o tam medicinos mokslai labai reikalingi. Medicinos-chirurginę akademiją jis baigė 1879 m.

1876-1878 m. m. Pavlovas buvo veterinarijos institute prof. Ustimovičiaus asistentu, vėliau jį pakvietė garsus Karo medicinos akademijos prof. Botkinas jo klinikos laboratorijos vedėju. Čia būdamas parašė disertaciją,

kurią apgynęs, 1884 m. gavo akademijos privatdocento vardą. Jau būdamas subrendęs mokslininkas 1884-1886 m. m., Pavlovas dirba užsienio fiziologijos institute, 1890 m. buvo išrinktas Karo medicinos akademijos farmakologijos katedros vedėju, maždaug tuo pačiu metu buvo paskirtas ir Eksperimentinės medicinos instituto fiziologijos skyriaus vedėju. 1895 m. perėmė į savo rankas Karo medicinos akademijos fiziologijos katedrą, kurios vedėju išbuvo iki 1925 m. Išrenkamas Mokslų akademijos tikruoju nariu. Tarybiniais laikais sudaromos I. P. Pavlovui tokios mokslinio darbo sąlygos, apie kurias cariniais laikais ir svajoti jis negalėjo. Be turimų laboratorijų, išskiriamas kelių šimtų ha žemės plotas Koltušuose prie Leningrado, kur statomas didelis evoliucinės fiziologijos institutas. Pavlovas 1936 m. sakė: "Mokslininkams mūsų tėvynė atskleidžia dideles erdves, o taip pat, reikia pripažinti, — mokslas mūsų šalyje dosniai įvedamas į gyvenimą. Be galo dosniai!"

Kūrybinėje I. P. Pavlovo veikloje tiek laiko, tiek problematikos atžvilgiu galima išskirti tris vis didėjančio mokslinio reikšmingumo periodus.

Būdamas prof. Botkino vadovaujamos klinikos laboratorijos vedėju, I. P. Pavlovas daugiausia tyrė įvairius klinikos iškeliamus kraujotyros apytakos reguliacijos klausimus ir įvairių vaistų veikimą širdžiai bei kraujotyros apytakai.

Tuo metu Pavlovo vykdomieji originalūs tyrimai, susiję su širdies inervacijos fiziologija, turėjo ypatingą reikšmę nervinio proceso supratimui bei teorijai. Jo tyrimų rezultatai sudarė veikalą "Išcentriniai širdies nervai," už kurį 1883 m. Pavlovas gavo medicinos mokslų daktaro laipsnį. Šiuo savo veikalu Pavlovas pasireiškė kaip savistovus ir originalus tyrinėtojas. Remdamasis savo tyrimų rezultatais, jis sukūrė visai naują fiziologijoje dėsni, kad "širdies darbą tvarko keturi išcentriniai nervai: lėtinantis, greitinant, silpninantis ir stiprinantis." Tuo pačiu Pavlovas sukaupė savo dėmesį "nervizmo" problemai, prie kurios sa-

vo tolimesnėje mokslinėje veikloje dažnai grįždavo.

Labai reikšmingi Pavlovo darbai susiję su refleksine kraujo apytakos reguliacija.

Duomenys „gautieji tiriant nervus, įgalino Pavlovą visai naujai iškelti klausimą apie nervų sistemos trofinį (mitybinį) veikimą t. y., veikimą medžiagų apykaitai, audinių mitybai. Visa eilė Pavlovo mokinių toliau sėkmingai tęsia Pavlovo pradėtąjį darbą nervų sistemos ir trofinio veikimo srityje.

II-jam Pavlovo mokslinės veiklos periodui būdingi tyrimai fiziologijos srityje. Pavlovas, dar būdamas studentu-gamtininku, parašė mokslo darbą, skirtą kasos fiziologijai. Už jį jis gavo aukso medalį. Šituo darbu Pavlovas pradėjo virškinimo fiziologijos tyrinėjimus. Dirbdamas pas prof. Botkiną, Pavlovas laikinai buvo nutraukęs virškinimo tyrimus. Vėliau jis išimtinai susikaupė ties virškinimo problema, ir šie jo darbai užtruko iki 1905 m.

Virškinimo fiziologijos mokslas iki Pavlovo laikų buvo chaotiškiausiam stovyje. Daugelis fiziologų virškinimo procesams aiškinti šaukėsi „gyvybinės jėgos“ arba kitokių vitalistinių jėgų. Iki Pavlovo nebuvo žinoma, kaip veikia virškinamosios liaukos, kokias ir kokios cheminės sudėties jos išskiria sultis maisto medžiagoms virškinti, kokia virškinamųjų sulčių eiga, galia, darbas ir t.t. Visa tai Pavlovas buvo pasiryžęs ištirti, tačiau tokios rūšies tyrimams reikalinga sukurti metodiką. Šituo reikalu Pavlovas yra rašęs: „Dažnai sakoma, ir ne be reikalo, kad mokslas slenka postūmiais priklausomai nuo metodikos daromos pažangos. Su kiekvienu metodikos žingsniu į priekį mes kaip ir pasikeliamo aukštyt laiptais, iš kurių atsiveria mums platesni horizontai su nematytais dalykais. Dėl to mūsų pirmas uždavinys — sukurti metodiką.“

Pavlovas buvo labai gabus chirurgas ir sukūrė visai naujus virškinamojo trakto operacijų metodus. Pavlovo įtakoje įsigalėjo fiziologijoje chirurginė metodika.

Pavlovo darbai virškinimo srityje surado mokslininkų tarpe bendrą pripažinimą ir iškėlė rusų fiziologinę mokyklą į pirmaujančią vietą pasauliniame moksle. Už darbus virškinimo fiziologijos srityje 1904 metais Pavlovas gavo Nobelio premiją.

Nuo to laiko, kai Pavlovas, sukūręs virški-

nimo fiziologijos mokslinius pagrindus, 1905 m. perėjo prie kitos problemos, visa eilė jo mokinių bei pasekėjų toliau vystė „plėtė bei gilino virškinimo fiziologijos mokslą.“

Jei Pavlovo darbai virškinimo srityje buvo tiek žymūs, kad jam buvo pripažintas pasaulinio fiziologo vardas, tai jo darbai aukštosios nervinės veiklos srityje buvo dar žymesni. Šitam milžiniškam darbui jis paskyrė paskutiniuosius savo gyvenimo 30 metų, t. y. nuo 1905 m. ligi mirties — ligi 1936 metų.

Pavlovas ir jo mokiniai tiek išstobulino savo tyrimų metodiką, kad, sekdami seilių sekreciją, sugebėjo įžiūrėti, kas dedasi galvos smegenų žievėje. Sukūręs mokslą apie sąlyginius refleksus, jis nurodė kelią pažinti psichinės veiklos materialinei esmei. Jis nustatė, kad psichika yra galvos smegenų veiklos produktas ir galutinai sutriuškino idealistų pažiūrą apie mąstymo bei sąmonės nepriklausomumą nuo materijos. Pavlovas buvo griežtai nusistatęs, tiriant aukštąją nervinę veiklą, nė vienam momentui nenuklysti nuo tikrojo objektyvaus mokslinio pagrindo. Šitoks Pavlovo pasirinktasis kelias vedė jį ir jo mokinius prie nuostabių atradimų ir žada dar didesnių perspektyvų, nes tas kelias yra tikras mokslinio tyrimo kelias. Įrodęs, kad nervinė veikla turi materialų pagrindą, Pavlovas tuo pat suteikia triuškinantį smūgį visiems nemoksliniams įsivaizdavimams apie „sielą.“ Galima drąsiai sakyti, jog ligi Pavlovo nei vienas mokslininkas su tokia jėga nesmogė įsigalėjusioms idealistinėms sąvokoms apie psichinį žmogaus gyvenimą, kaip Pavlovas.

Pavlovo dėsnis, kad įgytąsias organizmo nervinės veiklos reakcijas galima užsifikuoti paveldėjimo būdu, yra impulsas veikti gyvulį, žmogų, jį pratinti prie naudingų veiksmų, auklėti, nes auklėtojo darbas nebus tuščias: jis gali paveikti ne tik auklėjamąjį, bet per jį ir jo palikuonis.

Tarybiniam mokslui būdinga tai, kad jis nėra atitrūkęs nuo gyvenimo praktikos. Pavlovas nebuvo praktikos gydytojas arba taikomojo mokslo atstovas, tačiau jo tyrimų duomenys praktikai turi be galo didelę reikšmę, nes, nepažįstant virškinamojo aparato ir jo funkcijos, nebūtų įmanomas ir tos rūšies ligonių gydymas. Smegenų žievės tyrimai turi
(Tąsa ant 18-to pusl.)

PIRMIEJI KOLŪKINIAI METAI LIETUVOJE

K. LIAUDIS

Lietuvių tauta didžiuojasi dideliais laimėjimais, kuriuos respublika pasiekė pokariniais metais. Pramoninė gamyba žymiai viršija prieškarinį lygį. Iš pašaknų keičiasi lietuviškojo kaimo veidas. Pasėlių plotai 1949 metais pasiekė 1940 metų lygį, o laukų derlingumas jau treči metai iš eilės žymiai viršijo prieškarinį. Sėkmingai vystosi ir gyvulininkystė, didėja visų rūšių gyvulių skaičius.

1949 metai buvo didelių bei reikšmingų pasiekimų lietuviškame kaime metai. Lietuvos valstiečiai, akivaizdžiai įsitikinę iš brolišųjų tarybinių respublikų kolūkių ir pirmųjų Lietuvos kolūkių pavyzdžio kolektyvinio darbo ir stambaus, visuomeninio ūkio pirmenybėmis, tvirtai stojo į kolūkinį kelią. 1949 m. žymi valstiečių dauguma savo noru susijungė į žemės ūkio arteles. Jei 1948 metų pabaigoje respublikoje tebuvo šiek tiek daugiau kaip 400 kolūkių, tai dabar Lietuvoje yra per 5,000 kolūkių ir jų skaičius kasdien didėja. Daugelyje apskričių — Jurbarko, šiaulių, Joniškio ir kitų, — visi darbo valstiečiai, be išimties, įstojo į kolūkius.

Palyginti su 1948 metais, 1949 metų pirmosios išdavos ryškiai byloja tarybinės santvarkos spartėjančią jėgą bei pirmenybes lietuviškame kaime. Kolūkių pasėlių plotai žymiai išsiplėtė palyginti su tais plotais, kuriuos valstiečiai apdirbdavo prieš įstojant į arteles. Kolūkinių laukų derlingumas žymiai viršija individualiųjų valstiečių ūkių derlių. Pavyzdžiui, šiaulių apskrities kolūkiuose vidutiniškai nuimta po 16 — 18 centnerių grūdų iš hektaro. Priešakiniai respublikos kolūkiai, — „Gegužės Pirmoji,“ „Stalino keliu“ ir kiti, — prikūlė vidutiniškai po 20-22 centnerius grūdų iš hektaro. Daugelis laukininkystės brigadų ir grandžių išaugino puikius derlius. Juozo Lekavičiaus, kuriam už 1948 metų derlių buvo suteiktas Socialistinio Darbo Didvyrio vardas, grandis šiemet išaugino 31 centnerį rugių iš kiekvieno hektaro. Gausų derlių šiemet gavo Socialistinio Darbo Didvyrių Jo-

no Juodinsko, Prano Žmiejausko, Antano Miklušio grandys ir daugelis kitų, kurioms vadovauja geriausieji kolūkinės žemdirbystės meistrai. Tiems naujiems laimėjimams pasiekti geras akstinas buvo tai, kad Tarybinė Vyriausybė 1948 metais apdovanojo 58 Lietuvos žemės ūkio pirmūnus už gausų kviečių, rugių ir cukrinių runkelių derlių. 1949 metų būvyje palankiose kolūkinės santvarkos sąlygose išaugo nauji kultūringos žemdirbystės organizatoriai ir meistrai.

Lietuvos kolūkiuose taip pat sėkmingai vystosi ir visuomeninė gyvulininkystė. Pagal priimtą trimečio planą kiekviename kolūkyje steigiamos produktyvių gyvulių — karvių, kiaulių, avių — ir paukščių fermos. Kolūkiuose yra apie 8,000 prekinių gyvulininkystės fermų. Priešakiniai kolūkiai jau turi po keturias fermas. Tarybinė Vyriausybė teikia kolūkiams didelę materialinę pagalbą vystant gyvulininkystę, skirdama lėšų gyvuliams įsigyti. 1949 metais kolūkiai gavo apie 20 milijonų rublių kredito. Kartu su gyvulių skaičiaus didinimu gerinama gyvulių veislinės kokybės, keliamas jų produktyvumas.

Kovoje dėl derliaus pakėlimo ir gyvulininkystės produktyvumo kolūkiams padeda priešakinė tarybinė technika. Respublikoje veikia 77 valstybinės mašinų-traktorių stotys. Tūkstančiai traktorių įdirba kolūkinius laukus, o kombainai nuima derlių. Veikia galingi linams rauti agregatai, runkeliams nuimti kombainai pakeičią žmonių rankinį darbą.

1949 m. įkurta pirmoji mašinų-melioracinė stotis. Ji mechanizuoja pelkių nusausinimą ir pievų — ganyklų pagerinimą. Mechanizuojami daug darbo reikalaujantieji procesai gyvulininkystėje, šienavime bei pašarų silosavime. Tinka priminti, kad buržuazinėje Lietuvoje traktorių buvo tik vienetai, o kombainų visai nebuvo.

Jauniems kolūkiams tarnauti skirtas priešakinis žemės ūkio mokslas, besiremias Mičurino-Lisenko mokslu. Erdviuose kolūkių lau-

kuose įdiegiamos žalielinės sėjomainos, taikoma priešakinė agrotechnika. Lietuvos mokslininkai lankosi kolūkiuose, tariasi su kolūkiečiais. Pavyzdžiui, 1949 metų rugsėjo mėnesio pabaigoje Radviliškio apskrities "Raudonosios Aušros" kolūkyje įvyko mokslininkų zootechnikų mokslinė konferencija, kurioje buvo svarstomi kolūkinės gyvulininkystės išvystymo klausimai.

Kolūkiams toliau išvystyti rengiami artelinio darbo organizatorių, visuomeninio ūkio vadovų kadrai. Tam respublikoje įsteigtos dvi specialinės dviemėtės mokyklos ir platus tinklas kursų įvairių kolūkinių profesijų žmonių kvalifikacijai kelti. 1949 metų pabaigoje buvo parengta 2,500 laukininkystės brigadų brigadininkų ir gyvulininkystės fermų vedėjų, apie 9,000 grandininkų ir veterinarijos sanitarų ir t.t. Apie 1000 pirmininkų bus parengti specialiniuose kursuose.

Netolimoje praeityje, buržuazinės valdžios metais Lietuvoje tarp miesto ir kaimo buvo nepraeinama pararaja. O dabartiniu metu kartu su kolūkine statyba lietuviškame kaime vyksta tikra kultūrinė revoliucija: auga mokyklų, gimnazijų, kaimo klubų ir bibliotekų skaičius. Kolūkiečiams pageidaujant išmėtytos viensėdijos sujungiamos į dideles kultūringas gyvenvietes, kurios statomos pagal tipinius architektų paruoštus planus. Šiaulių, Kėdainių, Biržų ir kitose apskrityse skurdžių viensėdijų vietoje statomos kultūringos kolūkinės gyvenvietės su klubais, skaityklomis, bibliotekomis, ambulatorijomis, vaikų darželiais bei lopšeliais.

Kolūkinė santvarka užtikrina Lietuvos valstiečiams kultūringą, pasiturimą, laimingą gyvenimą.

Pirmieji kolūkiniai metai tapo didžiojo persilaužimo metais lietuviškame kaime. Kolūkinės santvarkos dėka Tarybų Lietuva iš šalies su atsilikusiu, susmulkintu ir mažaprekinu ūkiu virsta respublika su aukštaprekinė bei aukšto produktyvumo socialistine žemdirbyste ir gyvulininkyste. Drauge su kolūkių visuomeninio ūkio augimu kyla Lietuvos valstiečių materialinė gerovė.

I. P. Pavlovo Gyvenimas Ir Darbai

(Tąsa nuo 16-to pusl.)

mokslui nepaprastai didelę reikšmę ne tik tuo, kad paremia teisingą materialistinę pažiūrą dėl jo funkcijos, bet ir tuo, kad išaiškino daugelio ligų esmę ir tuo nurodė, kaip reikia žmogui laikytis, kad jis apsisaugotų nuo tų susirgimų arba kaip turi gydytis susirgęs.

Pavlovo mokslinės kūrybos laikas gana ilgas — sudaro apie 60 metų, tačiau ir šitiek laiko ir Pavlovo genialumo būtų neužtekę nudirbti tam milžiniškam darbu, kurį jis yra nudirbęs, jei jis būtų visa tai dirbęs buržuazinio mokslininko būdu, atsiskyręs nuo kitų, užsidaręs savo kabinete. Pavlovas visada turėjo gabių padėjėjų, bendradarbių, kuriuos mokslininko genijus telkė apie save.

Pavlovo mokiniai bei bendradarbiai, kolektyviai dirbdami, buvo persiėmę savo mokytojo tyrimo metodais, jo idėjomis, jo kūrybiniu entuziazmu. Pavlovo sukurtasis mokslas dar nėra išbaigtas. Jo idėjas, jo mokslinį palikimą toliau vysto jo mokiniai. Daugelis iš jų jau yra sukūrę nuosavas mokyklas, kaip antai, Bikovas, Orbeli, Razonkovas, Speranskis ir kt. Pavlovo pradėtasis darbas ne tiktai nėra sustojęs po jo mirties, bet dar su didesniu intensyvumu dirbamas jo gausių mokinių bei pasekėjų. Tarybinė fiziologija nestovi vietoje, ji užėmė pirmaujančią vietą pasaulinėje fiziologijoje ir pirmavimo vėliavos neišleidžia ir neišleis.

Nuo Darvino laikų nebuvo nė vieno biologo, kuris būtų tiek daug prisidėjęs dialektiniam materializmui sustiprinti, kaip Pavlovas.

Tarybų Sąjunga ir visas pažangusis pasaulis Pavlovo neteko 1936 metais. Neteko genialaus mokslininko, fiziologijos mokslo kūrėjo ir didelio patrioto, kuris sakydavo: "Ką bedaryčiau, nuolat galvoju, kad tuo tarnauju savo tėvynei." Kiek jam rūpėjo tėvynės gyvenamasis momentas ir jos ateitis, galima suprasti iš jo žodžių, pasakytų prieš mirtį: "Kodėl aš noriu dar ilgai gyventi... Mano tėvynėje dabar vyksta grandiozinis socialinis persitvarkymas. Panaikinta didžiulė bedugnė tarp turtingų ir beturčių. Ir aš noriu dar gyventi iki to laiko, kai pamatysiu tos socialinės statybos rezultatus."

Abraham Lincolnas ir jo kovos

KAZYS STEPONAVIČIUS

Prieš 141 metą, 12 d. vasario, Hardin pavieta, Kentucky valstijoje, mažoje ūkio grįtelėje gimė didysis ir griežtasis pavergtųjų užtarėjas *Abraham Lincoln*. Jo gyvenimas buvo ištisai didžiųjų rūpesčių ir vargų šaltinis.

Iš pat jaunystės Lincolnas sunkiai dirbo tėvo ūkyje ir nuo darbo liusu laiku lankė mokyklą. Jis dirbo ant komercinių laivų, krautuvėse ir kirto medžius miškuose, pakol darsiūrė moksle iki advokato laipsnio.

Nors darsiūrė iki advokato laipsnio, bet ir tada nebuvo liusas nuo žiaurių gyvenimo audrų. Mirė jo mylimiausia motina, o netrukus mirė ir vienintėlė sesuo. Tuo pačiu laiku Lincolnas buvo pamylėjęs Ann Rutlege ir pasižadėjęs ją vesti. Bet ūma A. Rutlege mirtis ir čia suardė visus svajotus planus. Po jo pamylėtinės mirties, prieš tą širdgėlą Lincolnas jautėsi bejėgis. Jis paskendo melancholizme; mažai kalbėjo ir visados buvo užsimastęs — nuliūdes.

Sulaukęs 25 metų amžiaus, Lincolnas buvo išrinktas į Illinois valstijos legislatūrą (seimelį). Po to buvo perrenkamas antru ir trečiu kartu.

LINCOLNO ŽMONA

Vieną gražų vakarą Lincolnas su kitu assemblimanu vaikščiodamas Springfield miesto gatvėmis, susitiko aristokratišką merginą Mary Todd, iš Kentucky valstijos. 1842 metais Lincolnas su ja susituokė. Tai buvo beprotiško pavydo ir garbės trokštanti moteriškė. Jie susilaukė keturis sūnus — vienas mirė dar visai jaunučiu bebūdamas.

Po vedybų Lincolnas įsijungė į pastovų apsigyvenimą Springfield mieste. Jis su advokatu William A. Herndon atidarė raštinę, kuri netrukus tapo didele populiarybe visoje apylinkėje. Lincolnas buvo sugabus advokatas ir puikus kalbėtojas. Kur tik jis kalbėdavo, visada prisimindavo vergiamųjų žmonių reikalus.

Kartą įvairiais reikalais Lincolnas nuvyko į New Orleans ir čia jis pamatė tikrą vergų padėtį. Jis matė, kaip ant pastoliaus pardavinėjo vergus. Jis matė, kaip jauną merginą, apie 20 metų amžiaus, vergų pardavėjas vedžiojo nuo vieno iki kito krašto pastoliaus, šaukdamas kupčius ją pirkti. Tas brutališkas reginys paskatino Lincolną kovai prieš vergiją.

1847 metais Lincolnas kandidatavo ir buvo išrinktu į kongresą. Rinkimų kampanijos metu jis dar labiau išsigarsino. Jo prakalbų temos buvo kuone vienodos — už panaikinimą vergijos. Lincolnas buvo laisvamanis ir dėlto, ne tik vergų savininkai, bet ir įvairios religinės sektos susijungė jį diskreditavo.

KUNIGAI IR LINCOLNAS

Tais laikais pagarsėjęs kalbininkas metodistų kunigas P. Cartwright sušaukė masinį susirinkimą, paaiškinti netikinčio žmogaus pomirtinį likimą. Lincolnas, sužinojęs apie susirinkimą, irgi atėjo pasiklausyti. Minėtas kunigas, patėmijęs Lincolną, sumanė padaryti juoko. Pradėdamas kalbą paklausė susirinkusių sekamai:

“Kurie ištikimai tarnaujate Dievui ir norite eiti į dangų, prašau atsistoti.” Dauguma atsistotojo. “Dabar, kurie nenorite eiti į peklą, prašau atsistoti.” Vėl daug atsistotojo.

Kunigas visą laiką tēmijo Lincolną, kuris nei iš vietos nesijudino. Tada kunigas sako: “Aš noriu, kad ir tamsta, Lincolnas, pasi-aiškintum, kur esi pasirinkęs keliauti.”

Lincolnas atsistotojo ir sako:

“Manau, kad kunigui Cartwright ir be paklausimo turėtų būti žinoma, jog aš pasirengęs po šių rinkimų keliauti į Washingtoną ir užimti kongresmano urėdą.”

Kunigas susinervavo, o minioje pasigirdo šauksmai: “Good luck to Lincoln.” Tuose rinkimuose Lincolnas laimėjo ir su pradžia 1848 metų jau buvo Washingtonė.

Vieną gražų vakarą Lincolnas stovi prie lango savo kambaryje ir tēmija juodveidžius vergus, varomus, nelyginant kaip gyvulius, nakvynėn. Už keleto dienų jis įnešė Kongresan bilių panaikinti vergiją. Perskaičius minėto biliaus tekstą, kilo smarkios diskusijos, ypač smarkiai pasipriešino pietinių valstijų demokratai. Lincolnas bilius buvo atmestas, bet Lincolnas ir toliau tęsė kovą prieš vergiją. Kongrese Lincolnas išbuvo vieną terminą.

LINCOLNAS NAUJOJE PARTIJOJE

1856 metais įsikūrė Jeffersoniečių nauja republikonų partija. Lincolnas buvo tos partijos uolus pritarėjas. Jis važinėjo miestas nuo miesto, sakydamas prakalbas už naują partiją ir panaikinimą vergijos. Jo vieši debatai 1858 metais su demokratų vadu Stephen A. Douglas, vergijos panaikinimo klausimu, buvo didelė garsenybė visoje šalyje. Tai buvo dviejų žymiausių prakalbininkų pirmas susikibimas debatuose žodžiais, o ne kardais, kaip iki to laiko būdavo. Douglas buvo Lincolnas istoriniais faktais supliektas tuose debatuose.

1860 metų gegužės mėnesį, Chicagoje buvo atlaikyta Jeffersoniečių republikonų konvencija, kurioje kandidatu į Jungtinių Valstybių prezidentus buvo nominuotas Abraham Lincoln. Demokratų partija nominavo Stephen A. Douglas, bet demokratų partija vergijos palaikymo klausimu suskilo. Tąja proga buvo lengviau Lincolnui laimėti rinkimuose.

LINCOLNO LAIMĖJIMAS

Rinkimų kampanijoje Lincolnas pasakė šimtus prakalbų už panaikinimą vergijos. Pietinių plantacijų bei vergų savininkai visokiomis priemonėmis sabotavo ir diskreditavo Lincolnui šaukiamus susirinkimus. St. Petersburg, kai Lincolnas kalbėjo atvirame ore, vienas vergų savininkas arkliu prijojo prie pastolio ir sušuko: "Ar tu norėtum vesti sau už moterį negrę ir gulėti vienoje lovoje su ja?" Lincolnas tam piliėčiui atsakė:

"Jei vesčiau, tai vesčiau sau kaippo moterį, o ne kaippo vergę, kaip kad plantacijų savininkai daro."

Tūla plantacijų savininkė prisiartino prie pastolio ir numetė prie Lincolnas kojų juoda

lėlę. Lincolnas nusišypsojęs sako: "Ar tai tavo, moteriške, tas kūdikis? Negražu taip žiauriai elgtis su kūdikiu tik dėl to, kad jo skūra juoda."

1860 metų lapkričio mėnesį įvyko tie istoriniai prezidento rinkimai. Illinojaus valstijoje nebuvo ginčų, kuris kandidatas bus išrinktas, tik buvo kalbama, kokią didžiumą balsų Lincolnas gaus. Lincolnas buvo išrinktas prezidentu, bet ne tokia didžiuma balsų, kokios buvo tikėtasi. Nuo šių rinkimų prasidėjo ta didžioji audra prieš naujai išrinktąjį prezidentą.

ISTORINĖ AUDRA

Vieni reikalavo, kad Lincolnas rezignuotų pirma inauguracijos, "dėl vienybės Jungtinėse Valstybėse." Religinės sektos grąsino dieviška korone ir ragino Lincolną rezignuoti. Pietiniai demokratai — plantacijų ir vergų savininkai, desperatiškai šaukė į ginkluotą kovą — į civilinį karą.

Ant rytojaus po rinkimų, "Charleston Mercury" paskelbė žinią, kad South Carolina valstijos gubernatorius paskelbė jaunuolių mobilizaciją ir perka didelius kiekius ginklų. Taipgi paskelbė atsišaukimą į kitas valstijas dėtis prie So. Carolina žygio. Už keturių dienų So. Carolina senatoriai apleido Washingtoną — rezignavo. Tų laikų prezidentas Buchanan toje krizėje nieko nedarė, nes ir jis buvo labiau linkęs prie palaikymo vergijos, negu jos panaikinimo.

Lincolnas laikosi ištvermingai. Vienoje artimųjų draugų sueigoje jis pareiškė:

"Dabar mano didžiausias troškimas nuvykti į Washingtoną ir užrakyti duris pirma, negu arkliai bus išvogti. Šioje padėtyje gali atsitikti visko, kai reikia šalies reikaluose tartis su melagiais, kurie duria peiliu tau į strėnas."

Tuo laiku pietiečių slibinas jau maršavo, užimdamas kai kurias tvirtoves.

Lincolnas turi keletą slaptų paslų, kurie jam suteikia žinių iš Washingtono ir sukilėlių fronto. Jis nusimineš. Nusiminė ir jo artimi draugai, nes visi daviniai rodė, jog šalis grimsta į katastrofą.

LINCOLNAS IŠVYKSTA WASHINGTONAN

Viduryje vasario mėnesio Lincolnas apleidžia paskutinį kartą Springfield miestą. Jo atsisveikinti ir palinkėti ištvermės susirinko desėtkai tūkstančių žmonių. Milžiniška tos minios didžiuma buvo vergai — darbininkai. Buvo drėgna ir šalta diena. Lincolnas, stovėdamas geležinkelio stotyje ant pastolio, prieš tą savo draugų minią — nusiėmė kepurę ir pratarė:

“Mieli draugai. Prisipažįstu, kad pirmu syk savo gyvenime pajutau tą gailėsčio susijaudinimą savyje, atsiskirdamas su jumis ir Springfield miestu. Čia aš išgyvenau visą bertainį savo amžiaus. Čia apsiavedžiau ir čia gimė mano keturi sūnūs, kurių vienas amžinai ilsisi čia kapuose.”

Nutrūko to drąsaus kovotojo balsas ir jis įskubo į traukinį.

Pakelyje į Washingtoną Lincolnas sustojo keliolikoje miestų ir pasakė įspūdingas prakalbas apie savo darbo programą. Jis sustojo Indianapolis, New Yorke, Trentone, Philadelphijoje ir kitur. Toje kelionėje įspūdingiausia prakalbą Lincolnas pasakė The Hall of Independence Philadelphijoje. Jo žodžiai:

“Prisiminkime šios šalies paskelbtą nepri gulmybės principą. Šios šalies tėvai 1776 metais nepri gulmybės paskelbimu užtikrino žmonėms laisvę ir lygybę, bet plantacijų savininkai ir panašūs piniguočiai sutrempė tą principą, pavergdami šios šalies žmones. Jei dėl keno naudoms man reiktų išsižadėt to principo, tai aš geisčiau būt nužudytu šioje vietoje. Aš važiuoju į Washingtoną kovoti, kad žmogus būtų žmogumi, o ne išniekintu vergu, nežiūrint jo spalvos. Aš toje linkmėje dirbsiu, jei už tai reiktų ir numirti.”

Tie paskutiniai Lincolno žodžiai tūkstantinės minios buvo ištikimybės ašaromis pasveikinti. Mes dar ir šiandien jaučiame tų žodžių teisingumą po kapitalistine priespauda.

Rengiantis išvažiuoti iš Philadelphijos į Baltimorę, gauta žinia, kad ten atsiųsti vergų savininkų nusamdyti teroristai laukia Lincolną nužudyti. Tada jis išvažiavo vėlesniu traukiniu, o pirmuoju pasiuntė paslą pranešti Seward ir Washburne, slaptos policijos pasitikėtiniams, kad juodu lauktų stotyje.

Atvykęs į Baltimorę Lincolnas rado prie

stoties laukiant karietą su dviem arkliais ir du virš minėtu sargus.

Dar dienai nepradėjus brėkšti, Lincolnas važiuoja Washingtonan ir netrukus atsiduria tame pačiame kambaryje, kuriame gyveno prieš 12 metų, būdamas kongresmanu.

Washingtonas, kaip avilyls bitėmis, užplūdes žmonėmis. Po visą šalį eina lažybos — ar bus ar nebus Lincolnas inauguruosas? Vieni sako, kad jis suvis nepasirodys — rezignuos prieš inauguraciją, kiti sako, kad jis bus nužudytas pirma, negu pasieks inauguracijai paruoštą pastolį.

Kovo 4 d. Lincolnas tapo inauguruosas. Jis pasirodė ant pastolio, minia sužė įvairiausiaisiais šūkiiais. Jo prakalba buvo trumpa, bet daug pasakanti. Jo žodžiai:

“Aš čia kalbu į jus, kaipo vyriausias šios šalies žmonių išrinktas atstovas. Aš atstovausiu ne kurią sektą ar partiją, bet Jungtinių Valstybių žmones. Aš čia po priesaika pasižadau apginti šios šalies Konstituciją ir 1776 metų paskelbtą nepri gulmybės principą. Aš kovosiu prieš savanaudiškus hipokritų patvarkymus, kuriais remdamasiesi jie atima žmogaus laisvę — palaiko vergiją.”

CIVILINIO KARO PRADŽIA

Po Lincolno inauguracijos, 14 d. balandžio oficialiai prasidėjo Civilinis Karas. Lincolnas jau turėjo sutvarkęs valdžios kabinetą ir paėmęs šalies valdymą savo rankosna. Jis atsišaukė į Amerikos žmones, kad liuosnoriai stotų į kariuomenę ginti Amerikos nepri gulmybę. Kaip sriauna upė plaukė liuosnoriai, ir su birželio mėnesio pradžia buvo jau 300 tūkstančių liuosnorių.

1863 m., sausio 1 d. pačiame karo karštyje, Lincolnas paskelbė sekamą proklamaciją:

“Visi žmonės, nežiūrint jų rasės ar spalvos, gyvenanti Jungtinėse Valstybėse, su v d. sausio 1863 metais yra paliuosuoti nuo vergijos ir tampa su lygiomis teisėmis prie abelno gyvenimo.”

Tai jau 87 metai nuo to paskelbimo, kurį vergai ir visi darbo žmonės priėmė su džiaugsmo ašaromis. Bet kapitalizmui įsigalėjus, dar ir dabar diskriminacija bei išnaudojimas panašiai, kaip ir senuose laikuose, egzistuoja.

LINCOLNO KOVINGUMAS

Kai Lincolnas buvo išrinktas antram terminui 1864 metais prezidentu, jis pasidarė dar kovingesniu.

Kartą susivienytų religinių sektų delegacija atsilankė pas Lincolną užprotestuoti, kad jis nepalaukė iki pasibaigs Civilinis Karas, bet jau dabar paskelbė panaikinimą vergijos. Vienas tos delegacijos "spokesmenas" pareiškė, kad jis (Lincolnas) vienpusiškai elgiasi ir kas kart radikalėja. Lincolnas tai delegacijai atsakė:

"Gal būt ir taip, kad aš radikalėju, bet tuom pačiu sykiu aš labai mažai manau apie tuos žmones, kurie šiandien nėra kytresniais, negu vakar jie buvo.

"Kas link vergijos panaikinimo, tai pasakomis mes vergam nepagelbėsime. Galima sakyti, kad karvės uodega pasidarys penktąja koja, bet karvė vistiek neturės penkių kojų. Jei tautoje pagal hipokritų patvarkymus daleidžiama vergija, tai nėra nieko pasaulyje neteisingesnio. Tauta bus tvirta ir vieninga tik tada, kai visi žmonės turės lygias teises prie gyvenimo."

Kartą gen. McClellan pridavė Lincolnui užtvirtinti 20 dezertyrų kareivių nubaudimą mirčia. Lincolnas peržiūrėjęs sąrašą, pareiškė:

"Pone generolai: Jau ir be to mes turime verkiančių našlių ir našlaičių. Neprašyk manęs, kad padidindčiau tą vaitojančių skaičių, nes aš to nedarysiu."

Grupė fanatikų atėjo pas Lincolną su skundu prieš generolą Grant, būk jis girtuokliaujas. Lincolnas išklauses tą skundą, į skundikus atsikreipęs paklausė:

"Ar negalėtumėt man pasakyti vardą to šnapso, kurį geria Grant. Aš pasiūsiu kiekvienam mūsų armijos generolui to šnapso po visą bačką, kad ir jie taptų tokiais sugabiais generolais, koku yra Grant."

1863 metais, viduryje rugsėjo mėnesio, sukilėlių tvirčiausioji armija, vadovybėje generolo Lee, buvo sumušta. Daugelis iš pietinių valstijų prasikaltėlių už kurstymą prie Civilinio Karo paspruko į užsienį, kaipo "displaced persons."

Kada jau aišku buvo, kad vergijos savininkai karą pralaimės, prasidėjo smarki agitacija už kompromisinę taiką. Lincolnas ir čia

buvo griežtas savo nusistatymu. Jis pareiškė:

"Mes kovojame už vieną klausimą — už vergijos panaikinimą. Šiame klausime mes nepriimsime jokių kompromisų, nes būtų pavojingas darbas mainyti arklius viduryje srauniai tekančios upės."

1864 metais Lincolnas vėl buvo nominuotas Jeffersoniečių republikonų partijos antram terminui į prezidento urėdą. Demokratų kandidatu buvo Geo. B. McClellan, kurį rėmė tuo laiku buvusi Vienybiečių (Unionistų) partija. Lincolnas laimėjo rinkimuose daug didesne balsų didžiuma, negu pirmu kartu.

LIAUDIES MEILĖ

Prieš antrąją Lincolną inauguraciją, paprasti darbo žmonės ir pasiliosavę iš vergijos juodveidžiai, iš visos šalies kampų, keliavo į Washingtoną, palinkėti Lincolnui viso geriausio. Jie atnešė įvairių dovanėlių ir krovė į eilę ant paruošto pastolio, kur Lincolnas buvo inauguruotas. Senutė juodveidė moteris iš New Salem miestelio prisiartino prie pastolio — pamojo pirštu Lincolnui ir sako:

"Štai grynų vilnų pančiakos. Aš pati suverpiaiu siūlus ir pati numezgiau. Lai šildo tave, mūs, vergų, paliuosuotojau."

Tarp šimtų nuo darbo žmonių dovanėlių, viena moteris atnešė Bibliją. Padėdama ant pastolio prie kitų dovanų ir žiūrėdama į Lincolną, sako:

"Priimkit ir nuo manęs dovaną, mūsų vargšų žemiškas Kristau. Man šią Bibliją paliko prieš mirsiant, mano mieliausia motina."

Balandžio mėnesį, prieš Verbų sekmadienį, gen. Grant apvaldė visus gen. Lee armijos likučius. Po kelių savaičių gen. Johnstono konfederacinė armija besąlyginiai pasidavė gen. Shermanui. Šio mėnesio pabaigoje Civilinis Karas pasibaigė, bet sabotažnikai bei teroristai ir po to nenustojo veikę. Daugiau kai 3 milijonai vyrų dalyvavo šiame Civiliniame Kare. Virš 600 tūkstančių kovūnų žuvo. Arti 5 bilijonai dolerių kainavo karas. Sukilėlių nuošimtis žuvusiais buvo keleriopai didesnis.

TERORISTŲ RANKA

Richmond miesto bagočiai bei vergų savininkai sudarė fondą finansavimui teroristų,

nužudyt prezidentą Lincolną. Kai Lincolnui apie tai buvo pranešta, jis šypsodamasis atsakė:

“Aš nuo pat nominacijų laiko, aplaikau laiškų su grąšinimais mane nužudyti. Gerai, kad mes ir su tokiais dalykais apsiprantame ir dabar nė atydos į tai nekreipiu. Nors karas dar oficialiai nepasibaigė, bet eina šuoliais prie užbaigos mūsų pilnu laimėjimu. Vergija panaikinta, o kur dar yra vergų, taitai bus greičiausiai ateityj padaryta. Jei jiems pavyks mane nužudyti, tai aš tikrai individualas. Principas, už kurį mes kariavome, yra laimėtas.”

Teroristu Lincolnui nužudyti buvo vienas iš trijų brolių, profesionalų teatrininkų Booths. Teroristas Booth kasdien miklino pirštus su revolveriu.

Balandžio 14 d. Lincolnas ir gen. Grant turėjo pasikalbėjimą, o vakare žadėjo aplankyti teatrą. Tūlas išdavikas nugirdo apie tai ir pranešė Booth. Šisai papirko keletą teatro tarnautojų ir su jų pagalba priėmė planą nužudyti Lincolną. Teatro viduje buvo viskas prirengta kuo gražiausia, laukiant atsilankant prezidento. Prisirengęs buvo ir teroristas Booth prie žmogžudystės. Buvo vaidinama pjesė: “Mūsų Amerikoniškas Brolėnas” (Our American Cousin). Kaip tik Lincolnas pasirodė tarpduryje su savo žmona, visa audijencija suūžė vienu balsu: “Mūsų Lincolnas.”

Ištisas dvi valandas Lincolnas stebėjo veiklą, bet mintimis skraidė karo frontuose ir galvojo apie užbaigimą karo pilna pergale.

Netoliese nuo teatro karčiamoje pusegirtis ir susinervinęs Booth rengiasi nukirsti gyvybės siūlą pavergtųjų ir vergiamųjų žmonių užtarėjui. Jau 10-ta valanda. Booth apleidžia karčiamą. Kaip jis įsigavo teatro vidun, nebuvo išaiškinta. Dasigavęs iki sėdinčio prezidento, paleido iš užpakalio kulka tiesiai į Lincolną galvą. Jaunas karininkas visu smarkumu šoko ant Booth, bet šisai revolverio rankena parkirto karininką. Lincolną žmona suklykė desperatišku balsu ir teatre sukilo bai-

sus sumišimas. Kareiviai, stovėję prie teatro, puolėsi pro visas duris vidun, visai nežinodami priežasties. Lincolnas sukniubo krėsle be sąmonės; jos neatgavo iki paskutinio atsidusimo. Kareiviai nunešė paplūdusį kraujuose Lincolną į paprastą skersai gatvę gyvenimo butą. Čia daktarai darė viską, kaip jie suprato, bet nuo mirties neįstengė išgelbėti.

Booth, atlikęs savo judošišką darbą, šoko ant estrados ir su dideliu peiliu rankoje smėgė kiekvieną, kas tik jam pasipainiojo. Išbėgęs iš teatro įpuolė į gyvulinį tvartą, bet akymirksnyje kareiviai apsupo tą tvartą. Booth nenorėjo pasiduoti ir pradėjo šaudyt. Tada tas tvartas buvo uždegtas ir jam išbėgant, tapo nušautas. Jo keturi pagalbininkai buvo pakarti, o vienas pabėgo į užsienį — į Europą.

KOVOTOJO MIRTIS

Lincolnas, po 9 valandų, 7 valandą ryto, 1865 metų balandžio 15 d., mirė nuo išnaudotojų kulkos, kovoje už pavergtųjų laisvę. Jo kūnas buvo parvežtas į Springfield, Ill. ir ten palaidotas.

Vežant traukiniu jo kūną, per šimtus mylių tūkstančiai žmonių laukė prie geležinkelio pamatyti tą gedulio traukinį. Paliuosuoti per Lincolną vergai visą dieną ir naktį klūpojo prie geležinkelio, dabindami gėlėmis traukinio rėles. Kai traukinys pravažiavo, tai paliuosuoti vergai bučiavo iš gailėsčio tas geležines rėles. To įvykio aprašytojai sako, kad nėra žinoma pasaulyje tokios nelaimės, dėl kurios būtų buvę išlieta tiek gailėsčio ašarų, kiek jų buvo išlieta nuo Washingtono iki Springfield.

Kaip Marksas, kaip Leninas, taip Lincolnas, niekados nebus pamirštas laisvę mylinčių žmonių. Jų kovų pavyzdžiais ir jų paliktu mokslu orientuojantis, jau virš 800 milijonai žmonių laisvai gyvena be pavergėjų ir išnaudotojų. Nors ir per žiauriausias kovų bangas, pažangioji liaudis ir vergiamieji nesustos žygiavę progreso keliu, kurį nurodė virš mirties kovotojai pionieriai.

Pažvelgus į netolimą istoriją

D. M. ŠOLOMSKAS

1944 metų gruodžio mėnesį Sovietų armija jau buvo Rytų Prūsijoje, išlaisvinus Rumuniją, Jugoslaviją ir apguldinėjo Vengrijos sostinę Budapeštą, artinosi prie Austrijos sostinės Vienos.

Tuo kartu anglų-amerikiečių spauda pranašavo, kad "Raudonoji Armija neteko jėgų," kad "ją laukia spąstai Rytų Prūsijoje." Gi anglo-amerikiečių armijos pasiekė ant Rėino upės Vokietijos tvirtumų sienas, žinomas, kaip *Westwall* ar Ziegfriedo Liniją, ir apsi-stojo. Churchillio įsakymu reakcija kėlė galvą — ėjo nuginklavimas francūzų partizanų jėgų. Belgijoje anglai nuginklavo belgus partizanus. Aukštoji anglo-amerikiečių komanda, kurios priešakyje stovėjo Eisenhoweris, vedė ginčus su britų generolu Montgomery.

Hitlerio agentai per Vatikano popiežių ir Ispanijos fašistus užmezgė ryšius su anglų ir amerikiečių reakciniais politikieriais. Visi suokalbiavo, kad padaryti tarpe Vakarų ir Vokietijos atskirą taiką, kad "pasukti civilizacijos jėgas prieš bolševikus."

Hitleris mobilizavo civilius, šiaip-taip juos apginklavo, sudarė iš jų "Volkssturm" ir pasiuntė į Siegfriedo Liniją. Iš sveikstančių kareivių sudarė divizijas, kurias amerikiečiai vadino "Stomach Divisions," ir tas jėgas pastatė išilgai neveiklų anglų frontą. Gi ties amerikiečių armijų 12-ta grupe, o ypatingai ties Pirmąja Armija sutraukė dvi tankų armijas — 5-tą ir 6-tą, kurias sudarė jauni fanatiški hitlerininkai, ir 7-tą armiją iš parinktų pėstininkų.

HITLERIO PLANAS

Šioms galingoms jėgoms Hitleris davė uždavinį: Ištaškyti amerikiečių 1-mąją armiją, pereiti Meuse upę, paimti Liege, Namuro, Brusselio ir Antverpenio tvirtumas, atidalinti anglų 2-rą armiją ir kanadiečių 1-mąją nuo amerikiečių armijų, prispausti britus ir kanadiečius prie Holandijos ir jūros ir suimti,

o amerikiečius suvaryti į jūras Belgijoje arba šiaurinėje Francūzijoje.

Jeigu šis planas bus praveistas gyveniman, tai aišku, kad Churchill pasiūlys Vokietijai prielankiomis sąlygomis taiką. Jungtinėse Valstybėse Roosevelto priešai reikalaus taikos, nes bus įrodymas, kad "Vokietija nesumušama."

Hitlerininkų ofensyvas turėjo eiti jiems gerai žinomais keliais, tais pat, kaip 1940 metais, kuomet supliekė Francūzijos, Anglijos ir Belgijos armijas. Hitlerio armijas turėjo ap rūpinti šešios geležinkelių linijos, o svarbiausia, tai amerikiečių milžiniški sandėliai ginklų, amunicijos, maisto, kurie turėjo patekti į hitlerininkų rankas pirmosiose jų ofensyvo dienose.

Mr. Ralph Ingersol, kuris buvo prie Anglijos-Amerikos aukštosios komandos, vėliau parašė veikalą "TOP SECRET," kuriame sako, kad hitlerininkų ofensyvas, pradėtas 1944 m., gruodžio 16 d., "buvo visai netikėtas anglo-amerikiečių komandai... Hitlerininkai pirmoje dienoje sukapojo į kavalkus Pirmąją Amerikos Armiją, vienoj vietoj sunaikino du pulkus, arba suėmė į nelaisvę... Dar joks pirmiau mūsų vokiečiams taip pasekmingai nebuvo pradėtas, kaip šis... Vokiečiai perėjo per amerikiečių apsigynimo linijas, darydami po 30 mylių į valandą... Atrodė, kad vokiečių pusėje buvo viskas — jų nelauktas smūgis, greitumas, karinių jėgų smūgiai ir ryžtingumas. Gruodžio 17 d. rytą, atrodė, kad negalima juos sulaikyti. Vokiečiai sudaužė mūsų apsigynimo linijas 50 mylių pločio fronte ir veržėsi per tą spragą, kaip vanduo, išlaužęs užtvartą. Gi visais keliais į vakarus galvotrukčiais bėgo nuo jų amerikiečiai, gelbėdami savo gyvastį" (248 p.).

HITLERININKŲ PASIRUOŠIMAS IR ISIUTIMAS

Nors Mr. R. Ingersol tvirtina, kad anglo-amerikiečiai buvo netikėtai užklupti, bet tam

prieštarauja kiti dalyviai. Negalimas daiktas, kad apie 1,000 tankų ir kitas jėgas galėjo sugabenti vokiečiai nepastebimai, kada amerikiečiai "viešpatavo ore."

Sovietų aukštas karininkas *D. Kraminovas*, kuris buvo karo korespondentas ir patarėjas prie Anglo-Amerikiečių Aukštosios Karinės Komandos ir vėliau parašė knygą "Antrasis Frontas." Jis kalbėjosi su generolu O. N. Bradley, Williams ir kitais. Jis rašo, kad anglai visai "netikėjo, jog Hitleris gali išvystyti ofensyvą," amerikiečiai taipgi "nepaisė."

Kraminovas rašo, kad jam važinėjant nacių ofensyvo išvakarėse, amerikiečių užfrontis buvo tikras arsenalas: "Visi keliai ir patalpos buvo prikimšta Amerikos karinių reikmenų, maisto, rūbų, didžiausi sandėliai amunicijos, kalnai bačkų su gazolinu... Ir tas tęsėsi mylių mylias."

"Vokiečiai apie tuos sandėlius gerai žinojo ir ruošėsi jais pasinaudoti, — rašo jis toliau. — Vokiečiai Pareinyje mokė savo tankiečius valdyti amerikoniškus tankus. Jų planas buvo pagrobti tūkstančius amerikoniškų tankų, naudotis amerikonišku gazolinu ir amunicija, ir mušti amerikiečius. Hitlerininkai mokė savo kulkosvaidininkus šaudyti iš amerikoniškų kulkosvaidžių, kanuolininkus — iš kanuolių."

"Gruodžio 16 ankstyvą rytą vokiečiai pradėjo ofensyvą ant 50 mylių fronto, nuo Monchou iki Echternoc trimis savo armijomis, 5-ta, 6-ta ir 7-ta, — rašo D. Kraminovas. — Jie lengvai išlaužė kelias dideles spragas amerikiečių fronte, pačiupo Malmedy, St. With, Wiltz, Slervoux, ir jų 5-tos ir 6-tos armijų tankai leidosi linkui Sedano, Namuro ir Liege...

"Priešakyje tankų kolonų vokiečiai nuleido parašiutininkų grupes. Parašiutininkai pagriebdavo tiltus ir svarbius susisiekimo centrus. Jiems į pagalbą buvo mesta nedidelės, bet stiprios motorizuotos grupės. Tai buvo ištikimi hitlerininkai (S.S.), kalbanti anglų kalba. Daugelis iš jų ilgai gyveno kartu su amerikiečiais belaisviais kareiviais, kad išmokus amerikoniško tarimo ir papročių. Visi jie buvo apmokyti amerikoniškais uniformomis ir apginkluoti amerikoniškais ginklais. Jų buvo uždaviniu, nuduodant esant amerikiečiais, įsigauti į Amerikos armijos komandos centrus,

žudyti viršininkus ir sargybas. Kiekvienai tokiai nacių grupei iš anksto buvo nurodyta, kur ir koki amerikiečių armijos štabai turi būti sunaikinti. Aukštesnius amerikiečių komandierius pavedė nužudyti specialiai lavintiems teroristams, kurių buvo nemažai pasiūsta į amerikiečių užnugarį iš anksto su begrižtančiais francūzais — civiliais. Tiems teroristams vadovavo pulkininkas Skarcheny, kuris savo laiku buvo išlaisvinęs Mussolinį.

"Diversantai - hitlerininkai, pagriebę amerikoniškus automobilius, zujo amerikiečių užnugaryje, sėdami mirtį. Jie žudė pavienius kareivius ir oficerius, naikino mažas amerikiečių grupes. Jie sukėlė paniką amerikiečių užnugaryje ir paralyžiavo susisiekimą. Amerikiečių sargybos negalėjo atskirti, kur yra tikri amerikiečiai, ir kur hitlerininkai teroristai, apsirengę amerikoniškais rūbais, ginkluoti amerikoniškais ginklais ir važiuojanti amerikoniškais automobiliais bei tankais. Naciai terorizavo sargybas. Dažnai, kada amerikietis sargyboje paklausdavo pravažiuojančių dokumentų, tie atsakydavo trėkšdami jam nuodais į veidą, nuo kurių sargybinis tuojaus krisdavo negyvas. Amerikos komandai prisiėjo statyti dubiltavas sargybas: vienas reikalaudavo dokumentų, kitas toliau stovįs laikydavo paruoštą ginklą.

"Amerikos komanda buvo nusiminus ir nežinojo kas daryti. Pirmoji armija buvo ištaškyta pirmais nacių smūgiais. Jos visi sandėliai maisto, ginklų ir gazolino pateko į hitlerininkų rankas... Brigados komandierius Williams mums sakė, kad vienoje vietoje hitlerininkai pačiupo 100,000 galionų gazolino... Pirmoji amerikiečių armija neteko apie 100,000 savo kareivių užmuštais, o daugiausiai į nelaisvę paimtais... Tik Bastogne miestelyj, ant kelių centro, didvyriškai laikėsi dvi apsuptos amerikiečių divizijos, kol sulaukė pagalbos. Tiek nacių teroristai demoralizavo amerikiečių užfrontį, kad, nepaisant, jog amerikiečiai turėjo kelis kartus daugiau lėktuvų, per kelias dienas tie lėktuvai nepasirodė... Ore viešpatavo hitlerininkų lėktuvai, kurie ne vien bombardavo demoralizuotas armijos dalis, bet jau net prieplaukas."

ATEINA BROLIŠKA PAGALBA

“The Bulge” laikais Amerikoje ir Anglijoje reakcinė spauda ugnimi spiaudė į Sovietų armiją ir vyriausybę. Dalis tos spaudos, siekdama suardyti anti-hitlerišką frontą, šaukė, kad “Stalinas išdavė,” kad “Sovietai tyčia neina į pagalbą amerikiečiams.” Kita dalis tuo pat sumetimu, tvirtino, kad “Sovietų armija jau neturi jėgų,” kad “ją pačią laukia didesnis ‘bulge’,” nes hitlerininkai supa iš Pomeranijos ir Rytų Prūsijos šiaurėje, ir Karpatų kalnų — pietuose.

Tuo kartu Sovietų Armija, kuri 1944 metais kirto desėtkus didelių smūgių priešui, atvarė nacius iš Baltarusijos, nuo Vitebsko per Lietuvą į Rytų Prūsiją, iš Ukrainos, nuo Kijevo per Rumuniją, Bulgariją, Jugoslaviją, Vengriją iki Budapešto ir Vienos, nuo Pinsko iki Varšavos — ruošėsi naujam, dar didesnam ofensyvui.

Anglijos premjeras Churchill, ar norėdamas priversti Sovietų armiją, nebaigusią pasiruošimui, pradėti ofensyvą, ar pateisinti atskirą taiką su hitleriška Vokietija, pasiuntė Sovietų premjerui ir vyriausiam armijos komandieriui laišką, kuriame, tarpe kitko, statė klausimą:

“Aš būsiu dėkingas, jeigu jūs galėsite man pranešti, ar galime mes laukti stambaus rusų išstojimo ant Vislos arba kuriame kitame fronte dar sausio mėnesį?”

Stalinas 1945 m. sausio 7 d., atsakė Churchillui: “Imant atydon mūsų talkininkų padėtį vakariniame fronte, Sovietų Vyriausioji Komanda nusprendė paskubinti ofensyvo pasiruošimą, ir nesiskaitant su blogu oru, atidaryti platų ofensyvą prieš vokiečius išilgai visą centralinį frontą, ir ne vėliau, kaip antroje dalyje sausio.”

Bet Sovietai, nepaisant baisių sniego audrų, kurios neleido panaudoti visą artilerijos galią prieš įsitvirtinimų sudaužymui, ir to, kad pradžioje ofensyvo visai negalėjo naudoti savo galingos aviacijos — ofensyvą pradėjo sausio 12 d., ant 800 mylių fronto, tai yra nuo Baltijos Jūros iki Jugoslavijos.

Kokios tai buvo galingos jėgos ofensyvas, tai liūdija tas, jog Sovietų Armija apsupo Rytų Prūsijoje veik pusę milijono vokiečių, ta-

me galingiausiame hitlerininkų įsitvirtinime, galutinai uždarė 400,000 vokiečių Kurše (tarpe Liepojo ir Rygos), suėmė į nelaisvę 350,000 ir užmušė 800,000 hitlerininkų. Neskaitant jau sunaikintų ginklų, į mėnesį laiko suėmė 3,000 karo lėktuvų, 4,500 tankų, 12,000 kanuolių ir daugybę kitų ginklų.

Mr. R. Ingersol savo veikalė “TOP SECRET” rašo:

“Viduryje sausio, 1945 m., prasidėjo didysis rusų ofensyvas ant Vislos. Savo dydžiu, tai buvo didžiausias iš visų ofensyvų laike Antrojo Pasaulinio Karo. Jis turėjo stebinančių pasisėkimų. Biskį daugiau, kaip į dvi savaites laiko, rusai, ištaškę vokiečių jėgas, perėjo Vokietijos sieną išilgai 300 mylių ilgio frontą, pasivarydami ant 250 mylių nuo pirmesnių savo linijų, buvusių ant Vislos. Karas ant dviejų frontų, kurio Hitleris visada bijojo, pagaliau sučiupo jį. . . Po to, kai rusai įsitvirtino ant Odros upės, Hitleris visas jėgas metė į rytus, jau nepaisydamas vakarinio fronto” (256 p.).

Taip baigėsi paskutinis Hitlerio bandymas išlaimėti karą. Sovietų armijos ofensyvas tuojau privertė 5-tą ir 6-tą jo tankų armijas atitraukti nuo amerikiečių fronto ir mesti prieš Sovietų armiją, kur ir tos nacių jėgos buvo sumaltos.

Sovietų armija apsuptąsias hitlerininkų jėgas Rytų Prūsijoje naikino Kurisches Haff užlajos ir Koenigsbergo srityje, kitas Budapešte ir Vienos apylinkėse. Vyriausios tarybinės jėgos koncentravosi prie Odros (Oder) upės galutinam smūgiui į Berlyną, kuris ir prasidėjo 1945 m. balandžio mėnesį. Gegužės 2 d. pasidavė Berlyne Hitlerio armijų likučiai, o 8 d. galutinai kapituliavo jo generolai.

Taip baigėsi virš penki metai atgal tas baisusis Antras Pasaulinis Karas, kuris tiek daug padarė žmonijai medžiaginės žalos ir tiek daug gyvasčių prarijo. Viso pasaulio demokratinė liaudis, prisimindama žuvusių kapus, baisesius Antrojo Pasaulinio Karo nuostolius, dar tvirtčiau ir energingiau kovos už taiką, kovos su šventu atsidavimu prieš tuos, kurie savo pelnų ir viešpatavimo sumetimais pagatavi uždegti naują, dar baisesnį karą.

UPĖ IŠSIVERŽIA

M. SLUCKIS

Šiuo trumpu kūriniu M. Sluckis, vienas jaunųjų Lietuvos rašytojų, ryškiai pavaizduoja turtingųjų valstiečių-buožių priešiniamsi žemės ūkio kolektyvizacijai.

—Red.

Zenonas užtrenkia klėties duris, atsigręžia į upę. Kyla rūkas, pilkas, tirštas, apgaubia krūmokšnius. Šermukšnis ties gonkomis dar nuogas, daržas, nutišęs pakalne, baluoja sniego lopais, tačiau jau kvepia žeme, juodžemiu. Zenonas, tarytum pajunta sukaustytos upės kvapą, šaltoką, drėgną... Gal rūkas taip kvepia?...

“Greit išneš...” galvoja vaikas, žiūrėdamas į atšokusį, suskeldėjusį upės ledą, krantai jau atšutę; viduryje upės telkšo klanai; o priešingas krantas sutirpęs rūke.

“Nevažiuos Taumilas pas uošvį” — piktai džiūgauja Zenonas.

Šeimininkas labai veržėsi į kelionę pas uošvį, ir vaikas patenkintas, lyg jis pats tą kelionę būtų sutrukęs. O pagaliau — šeimininkas iš Palūgės visad grįžta, lyg nesavam kaily, pajuodęs, susierzinęs, ne tiek dėl išgertos krūminės, kiek dėl matytų vaizdų. Zenonas gerai žino Palūgę, net labai gerai. Taumilo uošvio ūkis — priešais neseniai susikūrusio kolektyvinio ūkio valdybą. Kai grįžta Taumilas iš uošvio, — nesipainiok po ranka. Tai paviržį ne taip suveržei, tai arklys per tavo kaltę išgriuvęs, tai ne taip nusičiaudėjai. Anksčiau už šitą “apsileidimą” mušdavo, lazda išvanodavo nugarą, pečius, net per galvą užsukdavo. Dabar Taumilas nebedrįsta jau rankos kelti.

Zenonas tvirčiau sujuosia šikšnele aptriušusią skrandikę, atidaro tvartą, paglosto garuojančią širmio nugarą. Arklys nustoja braukęs avižas, sužvengia, Zenonas nusikabina pavalikus: “Reikės taisyti.”

Nepriėjęs trobos, atsigrįžta. Rūkas tirštėja. Greit upė išsilauš, sugurins ledus, suverpetuos. Kas pavasarį ji užlieja pievas, pasipuošia medžių ir krūmų salelėmis. Vėliau van-

denys nusenka, pirmąkart vaga vėl neša bangas; tik jos Zenono niekur niekad neišneša; jis įaugęs šitoje dirvoje, kaip ir tie medžiai, kuriuos upė patrėšia vešliai žaliuoti. Tik vaikas pas Taumilus nežaliuoja, jis džiūsta.

Zenonas žiūri į upę, ir viliojanti, bauginanti mintis vėl užvaldo jį, prirakina akis priešingo, skęstančio rūke kranto. Bėgti... O ten — priims? Jau septyneri metai, kaip jis pas Taumilus; įsūnytas prie liudininkų su parašais.

Nuo grandinės plėšosi kudlius, šokinėja, springsta, putas tyška.

“Užėjo kas...” svarsto Zenonas, nežinodamas, šoktelti jam į trobą, ar ne.

O gal ne kaimynas? Griežtai prisakė Taumilas: nesirodyk svetimiems žmonėms, ir ypač su darbu rankose. Ir prisakė, ir geruoju prašė ir prigrąsė. Giriasi Taumilas visiems, kad našlaitį įsūnijęs ir geriau nei tikrą sūnų laiką. Tarškia, o kito tokio apdriskėlio, kaip Zenonas, anksčiau visam kaime nebūtum radęs. Per visą laiką Zenonas nė brezentinių pusbačių nematė; tik dabar, štai, ėmė Taumilas ir odinius nupirko. Vis dėlto geriau klumpėm dar kelis metus žemę kaukšinti, negu Taumilienės priekaištus nuo ryto ligi vakaro ryti. Per visą kaimą apgarsino: “Zeniukui batus už tris šimtus įtaisėm, kostiumą... Tik gulbių pieno vaikui betruksta. Išdykęs...”

Skausmas renkasi krūtinėn, spaudžia gerklę ir akys, žvelgiančios į trobą, žaižaruoja sunkiai slepiamu pykčiu.

Nekuriems, — Zenonas tai gerai žino, — galima pasirodyti. Kada uošvis Propirštis ant alaus užgriūna, ar Gečkus, apkarpytas buožė, atdūsoja, — juos tuoj už stalo sodina. Propirštis įsitaiso užstalėje, pakriuksi, lyg tik rindamas balsa, ir pradeda mokyti pusbernį klusnumo, pagarbos vyresniesiems, atseit, jam ir “tėvams” — geradėjams. Kai paduoda į stalą valgį, tai pats, prisitraukęs bliūdą šaltienos, punta, ryja, kaulais į aslą spaudosi, o jam, per dienas alkanam, gieda: “Kristus

keturiasdešimt dienų ir naktų alkinos... Arba, va, Petras į tyrumas išėjo... Tik ne Petras Malūnius, kolchoznikas, nutrenk jį perkūnai." Zenonas žino, kad Propirštis maišo visus šventuosius, klastoja Kristaus žodžius ir, bet kokį Petrą prisiminęs miršta ant Petro Malūniaus, jo, Zenono, tėvo bičiulio. Dėl to vaikas seniai jau neapkenčia šito dažno Taumilų svečio. O Petro, tur būt, senis iki grabo lentos neužmirš. Bernavo, mat, kadais Malūnius pas Propirštį, o paskui, prie Tarybų, ir apkarpė šeiminką, išdalydamas du trečdalius jo žemės naujakuriams. Kada buožė mini Malūnių, o akys pasrūva krauju.

Visokių svečių Taumilų troba sulaukia. Pasirodo kada-ne-kada įtartini šešėliai — dažniausiai nakti. Pasitaiko ir šeiminkas pats vidūnaktį kelias, kinko širmį, iš rūsio kažką krauna į vežimą. O vieną kartą įslinko į troba trys ginkluoti, apžėlę, vokiškomis milinėmis... Zenoną tada Taumilas išvijo gulti į klėtį. Vieno ju balsas Zenonui lyg girdėtas buvo. Prisiglaudęs prie maišų krūvos, vaikas ilgai galvojo, kur jį girdėjęs, šmėkštelėjo vaizdas: vasarą; jų kieme nepažįstami vyrai su šautuvais ir baltais raiščiais; išbalęs tėvas; vienas šaukia "bolševikas" ir muša revolveriu tėvui per galvą...

Vaikas visą naktį negalėjo užmigti. Tik ryte, vos užmerkus akis, Zenoną šiurkščiai pažadino svetimas vyras, vienas iš Taumilo "svečių." ir, kaišiodamas prie veido ginklą, šnirpštė: "Išduosi ar pabėgsi nuo šeiminko, — žinokis. Ant šakos pakarsim." Banditai su ryto aušra prašapo iš sodybos. Tris dienas Zenonas po to vaikščiojo lyg apdujęs, ir šeiminkas neišleido jo iš akių.

Užklysta kartais pas Taumilą ir dori žmonės, koks paruošų pareigūnas ar milicininkas. Vizgina tada uodegą Taumilas, lankstosi, kone rankos siekia, įprasto jo orumo ir išdidumo nė ženklų. O Zenoną, pasipainiojusį po kojomis, lyg peiliais, akimis varsto. "Pranyk." Tokius svečius Taumilas kviečia prie stalo, butelio gurklelį rodo, tačiau anie abejingi buožės vaišėms.

Šiandieną Zenonas nepaiso nieko, jis meta pavalkus priemenėje ir žengia per slenkstį. nonas iš karto atspėja: svetys — nepažįstamas.

Šeiminkė dar tik rengiasi žiebti lempą. Ze-

Ant suolo sėdi vyriškis, juodais, gluotniai sušukuotais plaukais ir didele nosimi, nesiderinančia su mašiu, geraširdišku veidu.

Šeiminkė įneša lempą, ir Zenoną nustebina svečio akys: pilkos, giedrios, draugiškos...

— Tai ir kelsiuos... sako jis ir keliasi.

— Ugi palaukit... Pavargęs, tur būt? Boba arbatos užkais... — siūlo Taumilas.

Vyras paima nuo suolo kepurę ir maišelį.

— Į Palūgę, ot kaip? — nutęsia šeiminkas; — toloka... O koku reikalu, perprašom, jeigu galim sužinoti?

— Į kolektyvinį ūkį žygiuoju. Inžinierius aš, elektrinę statysim.

— A — aaa... Sakot, bus šviesu... Šitaip...

Dabar Zenonas supranta, kad vyriškis užsuko tik pailsėti ir kelio pasiteirauti. Šeiminkas svečiu aiškiai nusivylęs ir tyli. Priminimas apie kolektyvinį ūkį ir tai, kad tas vyras vyksta tenai statyti elektrinę, pereina visu jo dramblotu kūnu.

Zenonui šitas vyras atviromis akimis pradeda dar labiau patikti. Jis įgėlė Taumilui su elektrine, o kaip Propirštis sužvengs. Vaikinui patinka, kaip vyriškis stoja, kabina kepurę, kaip pasako: "į kolektyvinį...", lyg jam reikėtų žingsniuoti ne septynis kilometrus ištižusiais keliais, o kokį pusšimtį žingsnių ligi kaimyno.

— Ateik į Palūgę, pažiūrėsi kaip dirba. Ateisi?...

"Elektrinė statys? — mąsto Zenonas. — šviesa bus Palūgėje... O pas mus namuose tik balaną degindavo... Smilko ir smilko..."

— Sūnus? — klausia inžinierius, tik dabar pastebėjęs sustingusį, įsispokojusį Zenoną.

— Sūnus, ponas — draugas, — šaute iššauja Taumilas, bijodamas, kad Zenonas pats neprasižiotų. — Sūnus, kaip gi...

Svetys prieina visai prie Zenono. Vaikas nuleidžia akis, įremia žvilgsnį į grindis.

— Nekaip sūnus atrodo, nekaip, — pastebi nepažįstamasis Taumilui: apdriskęs. Ko jūs taip?

— Padykęs: zuja, karstosi ir greit suplėšo, — lemena Taumilienė, šnairomis žvelgdama į Zenoną. — Va, aną dieną su kopėčiom išgriuvo — ir kelnės per pus. Kostiumą pirkom, batus... Tik gulbės pieno vaikui be-trūksta...

— Mes iš paskutinių... pragydo Taumilas. — Gi gyvenimas dabar koks. Sunku. Anksčiau būdavo... Et, ar čia...

Inžinierius palinguoja galva, susijuokia plačiai, skambiai.

— Gulbės pieno... Daugiau karvutės pieno jam duokit.

Taumilas bijo, kad tik nepaklaustų, ar "sūnus" mokosi, ir skuba užbėgti už akių:

— Pernai, matot, į gimnaziją troškau atiduoti... Tik nevažiuoja: su namais skirtis gaila... Reiks mokytį, priversiu.

— Į gimnaziją? Laikas, — sako inžinierius. — Maniškis mažesnis ir tai mokosi.

Zenoną užpila nesuvaldomas pyktis ir nuoskauda. Taumilas vis daugiau meluoja, veidmainiauja per akis. Penkerius metus Zenonas prašėsi leidžiamas į mokyklą. Smūgiais, pažadais, apgaule Taumilas jį privertė pamiršti mokyklos suolą.

Zenonas apsidairo po trobą, lyg užguotas žvėriukas. Taip ankšta erdviame kambaryje.

— O tau — kiek metų? — girdi jis skambų balsą: — penkiolika? Zenonas nežino ką atsakyti, tirštas raudonis užpila jį visą.

— Ateik į Palūgę, — sako jam inžinierius, — pažiūrėsi, kaip dirba. Ateisi?

— Ateis, ateis, ateis... — atsako už Zenoną šeiminkas, bijodamas, kad svečias neužtruktų. — Kaipgis... Ko jam neateiti?

— Viso labo... — atsisveikina nepažįstamasis ir spaudžia durų rankeną. — Dėkui už šilumą... Tai sakot: pereit tiesiai galima?

— Galima, galima, ponuli, — tripinėja Taumilas, — Petkus gi šiandieną su arkliais pervažiavo... Dar keletą dienų laikys.

— Na, tai viso gero...

— Tik krantai kiek atšutę. O po klaneliais, kur pasitaiko, — ledas, — lydi inžinierių pro duris šlykščiai saldus šeiminko balsas. — Galima... Petkus, va...

Uždaro duris, nubilda laipteliais. Po minutėlės pradeda springti Kudlius. Zenonas stovi, lyg įkaltas, ir vis negali atsipeikėti. Rodos, intum ir išeitum su juo, paliktum šitą prakeiktą širšyną. Rodos, sumeluotum, kad ne penkiolika metų suėjo, o septyniolika, — kad tik paimtų. Paskendęs mintyse Zenonas visai pamiršta, kad upe pavojinga eiti, kad inžinierių reikėjo sulaikyti, kad...

— Pašėrei?

Jokio atsakymo.

— Klausiu, vaike, ar pašėrei?

— Liežuvį prarijai, ar ką?

Zenonas mato susmailėjusį nuo pykčio šeiminko veidą, išpampusias smilkiniuose ir kakle gyslas. Taip atrodydavo Taumilas, kai mušdavo žmoną ar jį. Anksčiau šitas veidas su degančiom, geluoningom akim Zenonui būtų kėlęs neapsakomą baimę, tačiau šiandieną karštas, jaunuoliškas kraujas, svaigindamas muša į galvą, ir vaikas jaučiasi drąsus. Štai, jis mato Taumilo akyse baimę, užslėptą įniršio plėvelės. Dar niekas taip su Zenonu nešnekėjo, kaip tas inžinierius. Nerimas, blykstelėjęs šeiminko akyse, ūmai išaiškino viską: Taumilas pasiuntė inžinierių į tikrą mirtį: Taumilas nori, kad šviesa niekuomet neužsidegtų Palūgėje... Inžinierius paskęs... Juk ledas, ledas koks...

— Kam melavot? — sušunka Zenonas. — Jis nepraeis.

Vaikinui pasidaro baisu. Prieš akis — sugurgęs upės ledas, pilkas rūkas. Inžinierius, nepažįstas šių vietų, atsargiai stato koją. Štai, Zenonas mato: inžinierius paslysta, jau iki juosmens vandenyje... mėšlungiškai kabinasi į ledo kraštą, tačiau milinė, prisisunkusi vandens, traukia atgal... į gelmę...

— Ak, šitaip? — šnypščia Taumilas; — o kas tau?

— Petkų vyrai vos ištraukė. Pusė kaimo buvo subėgę... — suspinga Zenonas. — Jis nuskęs. Jūs... Jūs...

Taumilas žengia žingsnį į priekį, tačiau tuo metu nuo upės atskrenda balsas. Keistas. Neatpažinsi, — žmogaus ar ne? Kambaryje užstoja tyła, didelė tyła.

— E-e-e-e-e.

Dabar aiškiai girdėti: žmogus.

— Nieko, nieko, — šniokščia, traukdamasis atbulas, Taumilas, — Nieko. Tai... tai...

— Ū — jūs. — Zenonas valandėlę pasimetė. Jis šoka prie durų, dar nežinodamas, ką veiks, kur bėgs.

— Neik, sakau, — šaukia sunkiai bildėdamas užpakalyje, Taumilas. — Neik.

Nuo upės, iš rūko skardi aiškiai aiškiai:

— Gel—bė—ē—ki—i—iit.

Zenonas šoka į pašiūrę, ieško akimis, rankomis, kojomis. "Grėblys — luš, — šmėkšteri

galvoj. — Kastuvus? Šienkartė.”

— Neik, — švogžduoja Taumilas jau už pečių. — Nelįsk. Užmušiu.

Zenonas atsisuka ir visu kūnu puola Taumilą. Šeimninkas sunkiai žnektelia žemėn. Zenonas peršoka per gulintį ir leidžiasi į vakriaušę.

— Ei—nu—u—u, — šaukia jis bijodamas, kad nepažįstamasis neprarastų vilties. — Ei—nu—u—u, einu—u—u.

Kai po valandėlės Taumilas, sunkiai alsuodamas, pasiekė krantą, jis pamatė ant nera-

mios upės ledo du tamsius siluetus. Matyt, du žmonės, susiglaudę pečiais, ėjo vis tolyn ir tolyn į aną krantą, ir rūkas gobė juos, slėpė nuo jo akių.

— Zeniuk, Ze—e—niu—uk. Grįžk! — maldavo uždušęs Taumilas.

Niekas jam nieko neatsakė.

Taumilas reikalavo. Taumilas grasė.

Ir staiga jis nutilo, susigūžo... Jam pasirodė, kad upė prasiveržė, pakilo ir graso jo trobom, jo turtui, gyvuliams, jo gyvybei.

“Nuneš, baigta. Nuneš...”

Tarybų Lietuvoje

PRODUKCIJOS IŠLEIDIMAS NEPALIAUJAMAI AUGA

Lietuvos TSR pramoninių įmonių kolektyvai sėkmingai dirba, siekdami pirma laiko įvykdyti pokarinį penkmečio planą. Dar 1948 metais respublikos pramonė 24 procentais viršijo prieškarinį produkcijos gamybos lygį. Viršytas 1949 metų dešimties mėnesių planas; palyginus su tokiu pat 1948 metų laikotarpiu, produkcijos išleidimas išaugo 31 procentu. Įmonėse dirba per 1,500 brigadų, kurios gamina tikrai puikios kokybės produkciją.

Atkurtos visos hitlerinių okupantų sugriautos gamyklos ir fabrikai, pastatytos naujos įmonės. Per pokarinio penkmečio metus respublikos pramonė įsisavino daugiau kaip 200 naujų rūšių produkcijos.

Lietuvos TSR sukurta nauja pramonės šaka — žemės ūkio mašinų gamyba. Naujai įrengtoji Alytaus žemės ūkio mašinų gamykla ir respublikos metalų apdirbamosios gamyklos išleidžia kolūkiams žemės ūkio mašinas: patobulintos konstrukcijos vėtyklas, siloso piau-namųjų, išspaudų trupintuvus, atsargines dalis traktoriams ir įvairių inventorių. Palyginus su 1948-taisiais metais, 1949 metais žemės ūkio mašinų išleidimas Lietuvos gamyklose padidėjo tris kartus.

KOLŪKINĖSE STATYBOSE — 12,500 STATYBININKŲ

Lietuvos kolūkiai vykdo didelę statybą. Įvairias ūkines patalpas stato daugiau kaip 3,100 brigadų, kuriose dirba daugiau kaip 12,500 kolūkiečių statybininkų. 1949 metais sta-

tybinės brigados pastatė apie 20 tūkstančių patalpų gyvuliams, beveik du tūkstančius paukštynių ir apie 25 tūkstančius sandėlių, grūdų sandėlių ir kitų trobėsių.

Daugelis kolūkių ruošiasi statyti gerai sutvarkytas gyvenvietes vietoje išmėtytų viensėdijų. Didelę pagalbą kolūkinei statybai teikia valstybė, asignuodama žymias ilgalaikių kreditų sumas.

6,200 GYVULININKYSTĖS FERMŲ

Respublikoje sėkmingai įgyvendinamas trimetis planas visuomeninei produktyviajai gyvulininkystei išvystyti kolūkiuose bei tarybinuose ūkiuose. 1949 metams numatytąjį gyvulių skaičiaus padidinimo planą Lietuvos kolūkiai ir tarybiniai ūkiai viršijo. Per pastaruosius 6 mėnesius sukurta 6,200 kolūkinių gyvulininkystės fermų, tame skaičiuje daugiau kaip 100 fermų veislinių gyvulių. Per tą pat laiką sukurta 1,700 paukštininkystės fermų.

MOKSLININKŲ PAGALBA LIAUDIES ŪKIUI

Mokslo darbuotojai teikia didelę pagalbą Lietuvos darbo žmonėms toliau vystant respublikos liaudies ūkį. Vilniaus universiteto profesoriai ir dėstytojai miestuose ir kaimuose plačiai propaguoja tarybinio mokslo pasiekimus. Mokslininkai suranda naujus energetinius išteklius Lietuvos pramonei. Jie dalyvavo ruošiant respublikos miškų masyvų išvystymo planą, suteikė pagalbą kolūkiams įvedant žalienines sėjamasias, organizuojant veislinę gyvulininkystę, išvystant respublikos žuvis ūkį ir t.t.

LIETUVOS MIESTŲ ATKŪRIMAS

Fašistinių grobikų sugriauti Lietuvos TSR miestai — atkuriami ir gerai sutvarkomi. Apskrities mieste, šakiuose, griuvėsių vietoje iškilo gerai sutvarkytų gyvenamųjų namų kvartalai, pastatyti mokyklų, gydymo įstaigų, parduotuvių pastatai. Apželdintos gatvės, aikštės, įrengti nauji skvėrai. 1,500 namų pastatyta ir atstatyta šiaulių miesto gyventojams. Čia atidaryti mokytojų institutas, muzikos mokykla, teatras, trys kinai. Veikia medicinos, kultūros-švietimo įstaigos. Auga ir gerai sutvarkomi Panevėžys, Kaišiadorys, Tauragė, Vilkaviškis ir kiti respublikos apskričių miestai.

LIETUVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS

Vilniaus Valstybinio Universiteto mokslinės bibliotekos, — stambiausiosios knygų saugyklos respublikoje, — knygų fondai sudaro 1 milijoną 200 tūkstančių tomų 30 kalbų. Bibliotekos rankraščių skyriaus istoriniai dokumentai sudaro iki 8 milijonų lapų. Turtingi knygų lobiai sukonzentruoti senojo spausdinimo knygų skyriuje, kuriame yra per šimtą tūkstančių pavadinimų.

LIETUVOS KAIMŲ KULTŪRINĖS ĮSTAIGOS

Lietuvos kaimuose veikia 407 nuolatinės bibliotekos ir 2,600 — kilnojamųjų. Atidaryta daugiau 3,000 klubų-skaityklų, prie kurių yra sukurti šimtai meninės saviveiklos — teatrinų, chorų, choreografinių, sporto — kolektyvų.

Labai paplito kaimo lektorijai; jų yra per tris šimtus. 3500 mokytojų, gydytojų, agronomų, zootechnikų ir kitų specialistų skaito lektorijuose visuomenines-politines ir populiarias mokslines paskaitas. Prie mokyklų ir klubų veikia 1,500 ratelių ir kursų, kur tūkstančiai kolūkiečių — vyrų ir moterų — studijuoja priešakinę agrotechniką ir zootechniką.

MILIJONAS VALSTIEČIŲ—KINOŽŪROVŲ

Respublikos kaimo gyventojus aptarnauja 130 kinoteatrų ir kilnojamų kinų. Kino ekranuose demonstruojami geriausiai meniniai tarybinio kino meno kūriniai, populiarūs moksliniai filmai. 1949 metais kinoseansuose atsi-

lankė per milijoną valstiečių. Praeityje Lietuvos valstiečiams neprieinamas kinas dabar tapo viena jų mėgiamiausių meno rūšių.

260 MILIJONŲ RUBLIŲ PAŠALPŲ MOTINOMS

Lietuvos miestuose ir kaimuose sukurtas platus tinklas gimdymo namų, gydytojų konsultacijų motinoms, suorganizuoti darželiai ir lopšeliai darbininkų kolūkiečių ir moterų-tar-nautojų vaikams. Daugiavaikės ir vienišos motinos aprūpintos pašalpa vaikams auklėti. Per pokarinius metus valstybė tokių pašalpų išmokėjo daugiau kaip 260 milijonų rublių. 585 daugiavaikės motinos apdovanotos ordinu "Motina Didvyrė."

BROLIŠKŲJŲ TARYBINIŲ RESPUBLIKŲ MENO DARBUOTOJŲ DRAUGYSTĖ

Lietuvos valstybinė filharmonija reguliariai atlieka broliškų Tarybų Sąjungos resublikų miestuose muzikos koncertus. Minske, Baltarusijos TSR sostinėje, lietuvių kompozitoriai neseniai pademonstravo savo kūrybinius pasiekimus. Koncerte dalyvavo filharmonijos simfoninis orkestras, choras ir solistai.

Filharmonijos kolektyvas koncertavo Latvijos ir Estijos TSR miestuose — Rygoje, Teline ir kituose. Atlikti kūriniai, pelnę Stalininę premiją — kompozitoriaus Tallat-Kelpšos "Kantata apie Staliną" ir kompozitoriaus B. Dvariono koncertas smuikui. Filharmonijos choras ir solistai atliko rusų muzikos klasikų ir lietuvių kompozitorių kūrinius. Latvijos ir Estijos filharmonijos apsilankys Vilniuje ir atliks revizitinius koncertus.

LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ KŪRINIAI RUSŲ KALBA

Lietuvių literatūra yra žinoma toli už respublikos ribų. Geriausiai P. Cvirkos, Salomės Nėries, Julijos Žemaitės, Liudo Giros, Antano Venclovos bei kitų lietuvių rašytojų kūriniai išleisti daugiataūkstantiniais tiražais rusų kalba ir kitų TSR Sąjungos tautų kalbomis. Parengti nauji lietuvių rašytojų kūriniai vertimai į rusų kalbą. Išleidžiama: P. Cvirkos romanas "Frank Kruk," Guzevičiaus romano "Kalvio Ignoto teisybė" pirmoji knyga, Avyžiaus "Palikimas," Dovydaičio romanas "Po audros."

NENUGALIMOS UGNIAVIETĖS

J. DOVYDAITIS.

Skaidriai švietė saulė, dangus mėlynavo švarus švarutėlis, granatų iškapotos giraitės dar nespėjo nuvysti, ir dėl to iš tolo rodėsi, kad giraitės, nors ir palenkusios viršūnes, žaliuoja, kaip žaliavusios...

Seržantas Adomulis su taikytoju Maželiu nunešė sužeistą draugą toliau nuo pabūklo ir paguldė jį berželio šešėlin, ant neišstryptos žolės. Garšva žiūrėjo didelėmis, nejudančiomis akimis, tiesiai viršun, į dangaus mėlynę ir tik vos vos krutėjo jo lūpos, tarytum norėdamos kažką pasakyti.

Adomulis pasilenkė prie Garšvos:

— Ar labai skauda, Dzidai?

Garšva lėtai užsimerkė, pagulėjo minutėlę, atvėrė akis ir skausmingai šyptelėjo.

— Kiek?... kiek iš viso?... — ištarė jis šnarpiančiu balsu, rodančiu, kad jo plaučiai peršauti.

— Guli ten viena biaurybė... Rėžem tiesiai į kaktą. Matei juk pats, kaip degė. Va, kur ji, — aiškino seržantas ištiesęs kaklą ir žiūrėdamas prieš save, — nugrimzdo žolėse — tik nugara matyti. Dar smilksta... O antrą tanką taip pat kliudėm. Bet jį suspėjo nuvilkti. Paklojom fričų būrį, kol jam užkabino grandinę... Matei juk ir pats...

Seržantas Adomulis mostelėjo ranka, ir, matyt, sujaudintas prisiminimo apie ką tik įvykusias kautynes, nuėjo prie pabūklo.

Maželis ir trečiasis artileristas Karnius iš pakalnutės vilko sviedinių dėžės ir klojo jas vieną šalia kitos, iš kairiosios patrankos pusės. Jie dirbo tylėdami, nusimetę šalmus, atsisagstę palaidines. Pažastėse ir ant nugaros juodavo prakaito lopai. Saulė vis daugiau svilino.

Viršun galvų ėmė skristi lėktuvų eskadrilės. Vienos iš jų, dusulingai stūgaudamos, lėkė iš vakarų į rytus, o prieš jas atskrisdavo maži, greitai ir vikrūs naikintuvai. Akimirksniu ore prasidėjo mūšis ir iki žemės atplaudavo patrankėlių bildėjimas ir kulkosvaizdžių kalenimas.

— Na ir karšta... Visas spiečius... — kalbėjo artileristai, užvertę galvas ir sekdami bent 70 lėktuvų mūšį. Juodos sparnuotos mašinos mirgėjo viena pro kitą, iš viršaus į apačią, kaip žaibai, tvykstelėdavo maži naikintuvai, o aplink juos išsidraikė tirštas šviečiamųjų kulkų voratinklis.

Pasirodė nauji lėktuvų ešelonai. Užsimezgė naujos kautynės ore.

— Prie pabūklo! — suriko Adomulis. — Fašistai! Puola!...

Ir vėl viskas prasidėjo taip pat, kaip jau kartą buvo šiandien.

Užtelėjo iš slaptaviečių tankai. Kriokdami, lyg pamišėliai, tie tankai bėgo pirmyn, į mūsų apkasus... Jie netvarkingai blyksėjo šūviais, norėdami, matyt, išgąsdinti ir prispausti prie žemės tuos, kurie turi atremti tankus.

Pramušti frontą! Visi ištekliai, visi rezervai, visas germaniškas plėšrumas sukauptas tame smūgyje prie Oriolo. Sutrypti, nušluoti, išdeginti. Iš kiekvienos dešimties tankų penkis paaukoti, bet praeiti! Praeiti ir pasukti kairėn, į Maskvą. Dabar arba niekad!

Ir vos pasirodo tankai, į mūšį su jais stoja mūsų baterijos. Baterijos prieš tai buvo apipiltos aviabombomis, apdengtos įkaitintų skeveldrų plienų, užverstos sprogimo dūmais. Gal būt baterijų dauguma nutildyta? Ne! Baterijos gyvos.

Adomulis žiūri į tanką, nemirksėdamas, godžiai, kiek linktelėjęs priekin, tarsi būtų dalis pabūklo vamzdžio, išsipyrusio pirmyn.

— Duok tu jam, Mažel... Iš karto!... — kalba pašnibždomis pabūklo vadas. — Jis pats laiko rankoje parengtą naują sviedinį.

Pabūklas krūpteli ir tą pačią sekundę sugriaudžia šūvis. Toji minutė lemtinga. Artileristai arti priėjusiam tankui parodo savo poziciją. Ir jeigu jie nepataiko — tai tankas iš savo automatinio pabūklo pataikys į juos.

— Yra! — surinka džiaugsmo plėšiamas Adomulis. Jis meta į garuojančio pabūklo spyną naują sviedinį. — Yra! Garšva, patai-

kēm! — rēkia atsisukęs atgal, kur tebeguli nespėtas išgabenti sužeistasis.

Taikytojas Maželis nepadarė klaidos. Jis žiebė tiesiai į bokšto sunėrimo liniją. Tankas trumpai akimirkai trukčioja vietoje, o jo bokštas su pabūklų bando atsisukti į juos, bet užkliūva ir tik konvulsingai mėtosi atgal ir pirmyn...

Staiga šarvuota mašina pasisuko ant vikšrų. Jos patranka žiūri tiesiai į artileristus. Ji greit linksta žemyn. Prisitauko... Kuris iš jų bus greitesnis?

Maželis nelaukia. Jis vėl šauna pirmas. Žvangantis geležies bildėjimas, dūmai, sproginimo griausmas... Suvirpinto oro srovė atslenka iki jų. Mašina dega it šiaudų gryžtė ir girdisi klaikus viduje degančių riksmas. Vienas iš tankistų bando išlysti. Jis pasirodo angoje, iškėlęs rankas, dangsto jomis veidą, bet tuoj pat susmunka ir vėl dingsta degančio tanko viduriuose.

Bet dabar net kalboms nebelieka laiko. Į artileristus metasi dar du tankai. Jie iš tolo šaudo į pabūklų ugniavietę. Neprilėkę sviediniai karštomis mažomis skeveldromis čiaksi į patrankos skydą. Trečiasis iš artileristų — Kernius pargriūna kniūpščias. Jis šliaužia į šoną, pro gulinčias užtaisų tūtas, krūpsėdamas nuo pabūklų baubimo. O šis muša baisiu greitumu, beveik be perstojo. Liko prie jo tik Maželis ir Adomulis. Ir ginasi jie abu dabar jau iš paskutiniojo. "Nieko baisyau už mirtį nebus..." — šmėktelėja Adomulio galvoje. Ir jis pats nustebęs, kad tokios aiškios ir visiškai nebaisios mintys apie savo mirtį. — "O ar Garšva gyvas? Gaila būtų vyro... Geras buvo spyninis..."

— Ketvirtas šiandien! — rēkia seržantas Adomulis, iš eilės abiem — ir Garšvai, ten išsitiesusiam po beržu, ir Kerniui, kuris tebeguli kniūpščias. — Keturis turim! Ar girdite, draugai?! Atsimušėm!...

Adomulis užtaiso pabūklą, duoda iš savo plėčkos Maželiui atsigerti, apžiūri žiūronais kautynių lauką, paskui nuneša į pakalnutę ir Kernių ir Garšvą. Čia stūksa lentinė bakūžė. Pusė jos nugriauta šūvių, stogas nuo sproginimo įsmukęs, kaminas nuverstas. Bakūžės viename kampe sukrauta sviedinių atsarga.

Jis duoda abiem sužeistiesiems po gurkšnį vandens, po galvomis pakiaša sulankstytus va-

tinus. O paskui tekinas neša dėžes su sviediniais aukštyn, prie pabūklų. Prie jo prisideda ir Maželis. Jie kaupia šaudmenų atsargą, nes be paliovos degina įsitikinimas — priešas dar kartą puls. Nuo ryto jis patyrė tokius baisyus nuostolius, kad negali taip visko lengvai atsižadėti. Dar kartą bandys... Niekad jie nematė tokios gausybės tankų ir lėktuvų.

Nežinia jau kelintą kartą sugrįžta Adomulis paimti sviedinių. Jis stabtelėja prie gulinčių. Šypsosi, kai girdi, kad tie niekuo nesi-skundžia.

— Duosim! — kalba seržantas. — Matot, kiek sviedinių... šimtui tankų pakaks... Duosim! Keturis jau turim. Visas frontas taip stovi. Nei iš vietos!

Kernius, geltonu it vaškas veidu, ranką prispaudęs prie tvarsčiais apvynioto kaklo, giliai įkritisiomis akimis, kilstelėja ir tyliai kalba seržantui:

— Teisybę vakar sakė... Jis... jis mūsų frontu susirūpino... Sviedinių netruksta... Ir rezervai dar kokie...

Adomulis pritariamai linktelėja draugui. Visiška tiesa. Jie visi matė per paskutiniąsias dienas telkiant savas baterijas, pulkus, šaudmenų kalnus... O vien savųjų tankų kiek privažiavo. Visa tai jungė vienas įsakymas. Toks įsakymas galėjo būti tik galingo ir tvirto vado. Tokio vado, kuris įžvelgtų rytdieną, tokio, kuris nusakytų būsimus įvykius. Šitaip gali tik vienas žmogus...

— Jis tai su mumis, — taria seržantas ir tyliame ore aiškiai girdi jo balsą abu sužeistieji. — Nepražūsime... Ir Lietuvą atvaduosime...

Po kelių minučių prasideda naujos priešo atakos.

Per kautynių laukus, pažeme metasi naikintuvų ir lėktuvų-šarvuočių grandys. Jie stengiasi iš viršaus smogti į mūsų baterijas. Išroploja nauja tankų banga ir vėl bėga į priekį. Jie nori plieno kyliais supiaustyti gynybos liniją ir, užeidami iš sparnų, sutriuškinti pagrindines ugniavietes.

Seržanto Adomulio prieštankinis pabūklas stovėjo lyg prirakintas prie žemės. Jis žerė į puolančius, kaitaliodamas kryptis ir taikinius. Ant įkaitusio vamzdžio degė dažai.

Patrankos padėtis po pietų pasunkėjo. Hitlerininkai priėjo iki sudaužytų tankų ir, pri-

sidengdami tomis geležies krūvomis, ėmė apšaudyti pačią pabūklo poziciją. Adomulis buvo sužeistas į ranką, bet sutvarstęs užmiršo sužeidimą. Maželiui skeveldra išplėšė šlaunyje gabalą mėsos. Bet ir jis greit pamiršo apie tą sužeidimą, nes perdaug darbo buvo prie taikiklio.

Galop priešas atsitempė minosvaidį ir gana tiksliai apšaudė tiek daug nuostolio padariusią patranką. Viena mina sprogo prie pabūklo. Skydas apsaugojo nuo mirtį nešančių skeveldrų, bet abu artileristus sprogimas nusviedė žemėn ir juodu prarado sąmonę.

Patranka nutilo.

Hitlerininkai ruošėsi slinkti prie jos.

Tuo pačiu metu nuo šūvių užsidegė ir būdelė su sviediniais. Degė lentinė siena, nuo kurios netoli gulėjo sužeistieji Garšva ir Kernius. Juodu tik du matė šitą gaisrą. Ėmė šaukti draugus... Bet iš kalvos, nuo pabūklo nesigirdėjo jokio atsako. Ten vis dar atkakliai šaudė ir atplaukė vien sudegusio parako tvaikas.

Liepsna pamažėle įsipūtė, rangėsi it gyvatė, tvirtai kando sausą lentą. Ėmė spragėti ir traškėti. Kiekvieną sekančią akimirką galėjo užsidegti sausų skiedrelių stogas.

— Sviediniai!... Sviediniai!... — rėkė Garšva švogždžiu balsu, atsisėdęs ant žemės ir atsisukęs kalvon. Bet jo niekas negirdėjo. Pakilo ir Kernius. Jam kraujas veržėsi per burną, ir jis be paliovos spaudė kruviną putą. O ugnelė mirgėjo šokinėjo ir sliuogė vis aukštytyn.

Garšva nuklypuliavo prie degančios sienos. Jį pasekė Kernius.

Nebuvo jokių įrankių, ir dėl to jie buvo priversti plikomis rankomis griebtis už liepsnojančių lentų ir plėšti jas.

— Tiek sviedinių... — kartojo Kernius, spaudydamas kruviną putą. — Tiek sviedinių...

Poškėdamas atšokinėjo lentos nuo surūdijusių vinių. Nuo silpnumo artileristas Garšva du kartus pargriuvo, laikydamas atluptą

rūkstančią lentą. Bet tuoj jis kilo ir vėl šliaužė pirmyn, stojo prisilaikydamas degančios sienos ir iš naujo griebėsi degančių lentų. Juodu lupo degančias lentas, mindė jas, daužė į žemę...

Du silpni, sužeisti žmonės skubėjo. Ar jiems greičiau pavyks nuardyti sieną, arba liepsna peršoks į namelio vidų, ten, kur sukrauti šaudmenys?

* * *

Atsipeikėjęs Adomulis ir Maželis stojo, užėmė savo vietas, vėl užtaisė pabūklą ir keturiais greitais šūviais atmušė puolantį automatininkų būrį. Likę gyvi priešai sulindo už sudaužytų tankų ir taupydami šovinius atsargiai šaudė.

Seržantas tuo metu nubėgo į apačią, prie namelio, sviedinių. Jis aiktelėjo, pamatęs, kad abu sužeistieji rūkstančiais drabužiais gulėjo prie krūvos liepsnojančių lentų. Jie gulėjo tarp namelio ir to keisto laužo iš lentų. Sužeistieji rankomis rovė žoles, nagais kasė žemę ir mėtė ją ant ugnies.

Sviediniams gaisras jau nebuvo pavojingas.

Adomulis neturėjo laiko kalboms. Jis tik šūktelėjo draugams:

— Tuoj mes jiems... Duosim,—košė bus!...

Jis nusinešė sviedinių viršun. Greit iš pabūklo trinktelėjo keli šūviai. Pasislėpę už tankų esesininkai buvo ištaškyti. Tik keli gyvi nušliaužė atgal, dargi bijodami atsigrįžti.

Po pusvalandžio prasidėjo dar viena nauja priešo ataka.

Visų frontu, lyg plieno užtvara stovėjo nesuskaitoma daugybė tarybinių pabūklų. Viršum laukų skraidė žaibai. Trupėjo, sprogo, degė priešas.

Ant kalvos, prie nusvilusios pušies, iki pat tamsos mikliai ir garsiai šaudė seržanto Adomulio prieštankinis pabūklas.

Pro tą ugniavietę niekas neprasisakverbė.

Iš pozicijos seržantas Adomulis su pabūklų pasitraukė tik po dviejų dienų, kai mūsų dalys pradėjo kontrpuolimą, pralaužė frontą ir žygiavo į vakarus.

MANO ATSIMINIMAI APIE KOVOTOJĄ

C. S. HORTA

Tai įvyko 1948 metais, kai buvau areštuotas "Casa de Detencao" kalėjime, žudiko Ademaro noru ir įsakymu. Buvome trys: Mario, Karmo ir aš. Patekome į "specialės" kambarį Nr. 1. Tuoj kai atvykome, mus pažino kiti politiniai kaliniai, kurie atėjo su mumis kalbėtis. Prisiarino du. Vienas — petingas, liūdno veido, tvirtų ir kietų rankų darbo klasės sūnus, kalbėjo ryškiu kastižių akcentu. Tai buvo Kovaksas. 14-ką mėnesių jis jau ten uždarytas. Jo draugė, šunų iš reakcijos eilių įnirtusiai ieškoma, gyveno paskutines savo gyvenimo valandas skurdžioje "Beneficiencia Portuguesa" ligoninės lovoje; netrukus mirė tuo metu, kai Kovaksas radosi Ilja Ankieta koncentracijos stovykloje. Antras — dar jaunas vyras. Malonaus veido ir šviesaus žvilgsnio. Šypsojosi prisiartindamas ir lėtai kalbėjo: "Aš — Marma. Taip pat esame politiniai kaliniai. Randamės 6-je kameroje. Po 'patikrinimo' ateik arbatos išgerti."

Nuėjau. Bet kas galėjo pavadinti tą susirinkimą Suvienytųjų Tautų Organizacija. Mes gi darbo klasės avangardo kovotojai, žinojome, kad tai reiškė daugiau. Tai proletariato vaikai, atvykę iš įvairių šalių, jungiami to paties idealo siekti geresnio pasaulio, kuriame nebūtų engėjų nei engiamųjų, kurie solidarizavosi nelaisvėje. Ten buvo braziliečių, šešiasdešimtmetis negras Paulino, atvykęs iš provincijos, keli portugalai, italas čilietis Kabaljeró, kuris perkeliavo visą Ameriką, kad pamatyti Prestesą, vienas vokietis, žydas Aaronas, kuris mėgo dainuoti, rumunas Marcensko, palikęs didelę šeimą Guaratinguetoje, rusas Efraimas — linksmas kaip vaikas, kunigas Dmitrijus, vienas lenkas, keli lietuviai, jų tarpe nekalti Plentas ir Černauskas, pastorojo žmona buvo laikoma moterų skyriuje, ir Marma, ypatingai Marma, vienas jugoslavas, vengras Kovaksas. Viso, arti 15 tautybių!

Tą dieną jie buvo susirūpinę. Kobojo grėsmė. Kiekvieną momentą laukė įsakymo vykti į salą. Nekurie buvo susimąstę. Kiti rodė nusiminimo ženklų. Visi atsisuko į Marmą, į šį

nepalaužiamą kovotoją, kurio visada tvirtas ir ramus žodis įkvėpė pasitikėjimą ateitimi, pergale. Marma prabilo:

— Draugai! Privalome žiūrėti į mūsų areštą iš klasinio taškaregio. Esame areštuoti dėl to, kad amerikietiškas imperializmas ruošiasi karui. Bet milijonai taikos šalininkų ten lauke, kovoja. Skaitykimės su jų solidarumu. Didesnius persekiojimus turime sutikti su tvirta dvasia, su plieniniais nervais. Mūsų pareiga yra ugdyti šį solidarumą. Negalime rankų nuleisti. Turime supažindinti liaudį su šiuo pasikėsiniu!

Kameroje dar galėjau dalyvauti viename savišvietos susirinkime. Aiškiai skambančiu balsu Marma skaiytodavo. Studijavo politinę ekonomiką. Kas nakt po skyrių. Visi atpasakodavo perskaitytą skyrių. O Marma padarydavo visų kalbų santrauką, išsklaidydamas abejones, išaiškindamas nesupratimus. Mokėsi socializmo mokslo.

Už kelių dienų buvau perkeltas į numerį 6-tą. Tada pamačiau, kaip Marma buvo mylimas. Draugai nuo jo nesitraukė. Tie, kurie laukė ištrėmimo iš Brazilijos, varstė jį klausimai:

— "Ten" turėsiu savo namelį? "Ten" dar galėsiu lavintis? Kaip "ten" gyvena valstiečiai?

"Ten" reiškė Tarybų Sąjungą.

Vieną pasimatymo dieną, kai mano draugė atėjo mane atlankyti, Marma man sako:

— Drauge, tu būsi tėvas, esi brazilietis, netrukus išėisi. Aš jau vieneri metai čia randuosi, esu antras iš seniausiųjų. Šiandien taipgi ateis mane atlankyti mano žmona ir mano dukrelė. Vieną dieną taip pat išėisiu...

Labai rūpinosi kitų politiniu lavinimusi. Tvarkė mokimosi laiką, nuoširdžiai kiekvienam padėdavo siektis. Vieną kartą draugiškai mane pabarė: "Tu privalai geriau sunaudoti nelaisvės dienas, kurias tau reakcija suteikia. Privalai daugiau studijuoti, kad iš čia išėitum ideologiniai tvirtesnis ir su aiškesniu politiniu akiregiu."

1948 metų birželio 18 dieną buvo išvežti į salą. Bet liaudis jau žinojo. Marmos nurodytos priemonės pasiekė mases. Pamatęs mane susijaudinusi, tarė:

— Ką tai reiškia, drauge? Nepamenu, kas yra pasakęs, kad darbo klasės pergalei vieni atiduoda savo laisvę, kiti — sveikatą, o dar kiti — ir savo gyvybę. Mes, kol kas, neten-

kame tiktai laisvės.

Po to, mačiau Marmą dar vieną ir paskutinį kartą. Tai buvo buržuazinių laikraščių klišėje. Gulėjo ant grindų, sukruvintas, 35 kulky pervertas. Didvyriškai jis paaukojo savo gyvybę už darbininkų ir valstiečių kovos reikalą.

Už jo kraują bus atkeršyta!

Tau Tėvynėn Keliai Atviri

Per Tėvynės miestus ir per kaimus
Nulingavo turtingas ruduo.

Kvepia gryčios medum. Žydi laimė
Tavo brolių ir sesių veiduos.

Auga šviesios ir erdvios mokyklos
Mūs mažiesiems klusni ateitis.
Vakaruos kaimo klubuos, skaitykloj
Neužgęsta ilgai žiburys.

Čia prie knygų susėdę kaimynai
Tarias, kalbas ir svarsto ilgai.
Pro akis jų prabėga žemynai
Mūsų priešai ir brangūs draugai.

Praeity liko kančios ir vargas.
Nebaisi mums rytojaus diena,
Nesulaikomai aidi po darbo
Mūsų žemėj jaunystės daina.

Tu tokios Lietuvos nežinojai,
Nors Tėvyne šaukei ją kadais.
O dabar dar svetur vis klajoji
Ir iš ilgesio gęsta veidai.

O sunkus tavo valkatos kelias!
DP lagerio vaizdas baugus.
Ten bijai tu kiekvieno šunelio,
Atsisakęs Tėvynės draugų.

Išdavikų skaudžiai suviliotas
Ten blaškais ir prakeiki visus.
Tau lyg laivui audros sužalotam
Vis vaidenasi uostas šviesus.

Gal todėl taip greitai pasiduodi
Tu niekšingiems tarnams praeities.
Ir iš skausmo ir alkio pajuodęs
Svetur vyksti kasti anglies.

Ir galvoji, kad laimė tikroji
Tau sušvis ir išplauksi krantan.

Sau galvoji į "rojų" važiuojas,
O juodžiausias žengi pragaran.

O tuo tarpu šie "rojai" nemaža
Iki šiol jau surijo aukų
Ir į agentų pažadą gražų
Štai tau draugo pundelis laiškų.

"Aš kasyklose dirbau Veinažo.
(Gal ir tu ten važiuoti ruošies)
Pasakyti, kad dirbau—per maža,
Kai buvau taip arti pražūties.

Šitas vaizdas ilgai slėgs krūtine,
Jei kartu su mirtim gyvenai.
Man pavyko sugrįžt į Tėvynę,
O kai kas liko ten . . . amžinai.

Daug raukšlių išvagojo man veidą
Nuo beprasmiško darbo klaikaus
Ir dienas, kur tenai aš praleidau
Iš gyvenimo reikia išbraukt.

Ten už duonos menkutį kašnelį
Ir už penketą frankų skursti.
O matai — tau niekur nėra kelio —
Tik rūsti ir šalta ateitis.

Aš Jurgis Deksnys. Pandėlietis.
Vėl į gimtąjį kraštą grįžau,
Čia radau sau ir darbą ir vietą
Ir teises pilnaverčio žmogaus.

Brangūs mano draugai, kurie likot,
Kuriuos dar tebeblaško audra.
Netikėkit tautos išdavikams,
Kurie šūkauja: kelio nėra."

Grįžk pas brangius ir artimus žmones.
Tu juk šviesią Tėvynę turi,
Kur surasi sau darbo ir duonos
Ir į ją tau keliai atviri.

Juozas Macevičius.